

לקט ספרות

מקבץ שירים, סיפורים וקטעי מקורות
הנוגעים בהווה היהודית-ישראלית
(על-פי תכנית "המעגלים"
של משרד החינוך והתרבות)

הערה הרביעי

ציפי משולם

הלקט אסור לצילום!

© כל הזכויות שמורות

Copyright© 2013

All rights reserved to the author

No part of the publication may be reproduced in any form or by any means.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או להקליט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני אחר כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מאת המו"ל.

אנו מתנצלים בפני מחברים שאת שמותיהם לא מצאנו, ולפיכך התפרסמו יצירותיהם ללא שמם. אנו מתחייבים לפרסמם לכשנתעדכן.

מהדורה ראשונה

הודפס בתל-אביב, יולי 2013, תמוז תשע"ג

ג.ה.י שיטות למידה

"לומדים להצליח" בע"מ

פקס: 03-5364462, נייד: 050-5705121

Mail: zn23350@bezeqint.net

www.lomdimzipi.com

עריכה לשונית: דפנה גול

אפשר לרכוש לקט זה

אצל "לוני כהן בע"מ".

טלפונים: תיתי (אחראית שיווק): 03-9522326

מרכזיה: 03-9518418

פקס: 03-9518415

להדרכה: להתקשר לציפי משולם 050-5705121

תוכן עניינים

עמ'

1	1. סוף הוא גם התחלה / הגר שנהב
2	2. שירים
4	3. שרשרת / שלומית כהן אסיף
10	4. חודש אלול – חודש הסליחות
12	5. ראש-השנה / מתוך מאנציקלופדיה לנוער "יבנה"
14	6. יום הכיפורים
15	7. הצדיק, האבנים ומחילת העוונות / שלמה אבס
18	8. חג הסוכות
21	9. עונות השנה
21	10. בין קיץ לסתיו / הגר שנהב
25	11. כף של עץ / סיפור עם מפי יהודי טנג'יר (מרוקו)
28	12. קערת העץ / סיפור עממי
29	13. הענק וגנו / אוסקר ווילד
31	14. העולם בזכותו של מי קים
32	15. תפילה אישית
32	16. ענת אומרת לאלהים בערב
33	17. אלהים עשה / שלומית כהן אסיף
35	18. תפילה לאומית
35	19. שיר לשלום
37	20. יום הזיכרון ליצחק רבין
40	21. בואו נעשה שלום קטן
42	22. הגשם הראשון / אמירה בוקק
44	23. כ"ט בנובמבר
45	24. חנוכה – חג האורים
47	25. מן המקורות – דינים ומנהגים

עמ'

50	26. יום הולדת לחיים נחמן ביאליק – המשורר הלאומי
51	27. שיר העבודה והמלאכה / חיים נחמן ביאליק
56	28. ייחודו של יוצר – יהונתן גפן
56	29. הילד האדם / יהונתן גפן
57	30. הילד הצהב / יהונתן גפן
57	31. הילד סתם / יהונתן גפן
58	32. הילד הכי קטן בכתה / יהונתן גפן
59	33. איך שיר נולד / יהונתן גפן
61	34. ט"ו בשבט
61	35. כי האדם עץ השדה / נתן זך
62	36. הקשר בין האדם לטבע
63	37. כשם שיגעו אבותי / מעובד על-פי מדרש "ויקרא רבה"
64	38. פורים
65	39. סיפור המגילה (תמצית הפרקים)
69	40. מצוות פורים
70	41. בזכות משלוח מנות / סיפרו : חיה בר יצחק, עדנה קרמר
73	42. הבעש"ט – הבעל שם טוב
73	43. אליהו הנביא
74	44. גם בעלי חיים מתחפשים
75	45. הצרצר והנמלה / מתוך משלי איזופוס
77	46. העורב והנוצות / עיבדה יהודית דישון
78	47. השועל והענבים / איזופוס
79	48. בין אביב לענן / נתן יונתן
81	49. פסח - לצאת מעבדות לחירות
81	50. והיא שעמדה / מן ההגדה של פסח
82	51. ההגדה של פסח

עמ'

83	52.	כיצד מתקשרת השִׁבֶּת ליציאת מצרים?
84	53.	לכה דודי / רבי שלמה אלקבץ
86	54.	השואה – ניסיון להשמידנו!
86	55.	דרכו האחרונה / אנדה עמיר
88	56.	דרכו האחרונה של יאנוש קורצ'אק וחניכיו / יהושע פרלה
90	57.	להפוך לעם חופשי בארצנו
90	58.	אבא של יוחאי / תרצה אתר
92	59.	תפלה / חיים גורי
95	60.	ל"ג בעומר
96	61.	ירושלים של זהב / נעמי שמר
98	62.	שבועות – שמות רבים לחג
99	63.	כשקבלו את התורה / לאה נאור
101	64.	האם אנו מרוצים ממי שאנחנו?
101	65.	מזבוב ועד פיל / ע' הלל
105	66.	הריח של החופש הגדול / יפה האוזר

שלום רב לכם תלמידות ותלמידים,

לקט זה מכיל סיפורים, שירים וקטעים הקשורים להיסטוריה היהודית-ישראלית שלנו.

תמצאו בו טקסטים מקראיים לצד חומרים מודרניים; תהיה לכם הזדמנות להיחשף למשלבים של השפה העברית, המוכרים פחות; מובאים שירים שמרביתם הולחנו, ותוכלו להאזין להם ב- youtube; ושזורים מספר טקסטים מספרות העולם, שתורגמו לעברית.

אין לנו ספק שתתאהבו בכל המגוון הרחב של הטקסטים המובאים כאן וכן מהעושר הלשוני שלהם. לכל טקסט מסר רלוונטי לחיינו כיום. תוכלו לקיים רב-שיח כיתתי בתוך כדי הקפדה על סובלנות ועל נימוסים.

אנו מאחלות לכם קריאה רצופת חוויות.

שלכם,

ציפי

סוף הוא גם התחלה / הגר שנהב

גלגל הזמן ממשיך לסב
במחזור של חגים ועונות
זו רק התחלה, הוא לוחש בלי סוף,
של ריחות, צבעים ותמונות.

בשלהי הקיץ הלוהט הקמל
מתחדש לו נגון של סתו
עת אפר בשדהו חורש ועמל
היורה יחיש פצמיו.

ולי מסתנים החפץ הגדול
ושנה חדשה מתחילה
לנסות מחדש ולא לחדל
ובלבי אשא תפלה!...

שירים

לעתים שירים הם רק בית אחד קטן, אך יש בהם המון.

אפשר להבחין בין שיר לבין סיפור על-פי העיצוב על הדף – המבנה הציורני שלו. בבואנו לנתח שיר עלינו להתייחס לתוכן השיר ולאמצעים הספרותיים שבו. האמצעים הספרותיים מתחלקים למבנה ולציורים לשוניים. גם הפיסוק תורם להבעת התוכן שבשיר. נתבונן שוב בשיר "סוף הוא גם התחלה".

תוכן

הנושא של הבתים הראשונים: סוף הקיץ, תחילתו של הסתיו והתקווה לגשם. נוסף על כך, החגים והעונות נעים במחזוריות כמו גלגל. בבית השלישי מופיע הדובר. הוא מציין את סוף חופשת הקיץ ואת פתיחת השנה החדשה. בבית זה מבטיח הדובר לעצמו "לנסות מחדש ולא לחדול".

למה הכוונה באמירה זו?

השיר מסתיים במשפט "ובלבי אשא תפילה!..."

חברו תפילה שתבטא את רגשותיכם בתחילת השנה. התפילה יכולה להתייחס לנושא הלימודים, לבית הספר, לנושא החברתי ולנושא המשפחתי.

מבנה השיר

שיר מאופיין בשורות קצרות ובחלוקה לבתים. אפשר לזהות שטחים לבנים בין בית לבית.

בשירים רבים יש פזמון החוזר על עצמו בין בית לבית.

השיר "סוף הוא גם התחלה" בנוי משלושה בתים. החריזה היא א-ב-א-ב, כלומר: בכל בית השורה הראשונה מתחרזת עם השלישית, והשנייה עם הרביעית.

פיסוק

שימו לב לדבר מעניין: אין פיסוק בסופי השורות, רק בסוף הבית.

מדוע, לדעתכם, אין פיסוק?

לאמצעי כזה קוראים גלישה, כלומר השורה הראשונה גולשת לשנייה ומשם לשלישית.

סוף השיר מסתיים בשלוש נקודות. מה תפקידן, לדעתכם?

שימו לב להדרגתיות מהכלל לפרט.

ציורים לשוניים

1. **מטפורה:** העברת ביטוי מעולם אחד לעולם אחר.
ניגון של סתיו – הניגון שייך לעולם השירה, ואילו הסתיו שייך לעולם הטבע. כך משתלבים להם המוסיקה והטבע.
2. **האנשה:** הענקת תכונות אנושיות לדומם (או לצומח ולבעלי החיים).
גלגל הזמן... לוחש - נותנים לגלגל הזמן יכולת ללחוש.

מאפייני שיר – סיכום

המאפיינים הבולטים בשיר הם **חריזה, מקצב, צליליות, חלוקה לבתים, חזרות, דימויים והאנשות**.
המאפיינים מכונים **אמצעים אמנותיים** או **אמצעים ספרותיים**, והם מתחלקים **למבנה ולציורים לשוניים**.
משמעות השיר נבנית מתוך הקשר בין התוכן לבין המאפיינים הללו.

עכשיו נקשור בין התוכן לאמצעים הספרותיים.
ציינו כיצד האמצעים הספרותיים מבטאים את המשמעות של השיר, וכיצד הם מדגישים את התוכן.

שִׁשְׁפָּרַת / שְׁלוּמִית בֶּהֶן אָסִיף

(מתוך "נְשִׁיקָה בְּכִיס")

א	ד
בואו נחזיק יְדִים	בואו נחזיק יְדִים
בְּיוֹם כְּחֻלְחָל,	בְּיוֹם כְּחֻלְחָל,
וְנִשְׁבַּע שְׁ... אֲנַחְנוּ הַמַּעֲגָל.	וְנִשְׁבַּע שְׁאֵתָה וְאֲנִי, אֲנַחְנוּ הַמַּעֲגָל.
ב	ה
כָּלְנוּ יַחַד שְׁרִשְׁרֵת,	כָּלְנוּ יַחַד עֵץ,
וְכָל אֶחָד חֲרוּז.	וְכָל אֶחָד עָלָה.
כָּל אֶחָד הוּא פֶּלַח,	כָּלְנוּ יַחַד עֵדֶר,
אֲנַחְנוּ יַחַד תַּפּוּז.	וְכָל אֶחָד טָלָה.
ג	ו
כָּל אֶחָד הוּא חֹר,	בואו נחזיק יְדִים
כָּלְנוּ יַחַד רֶשֶׁת.	בְּיוֹם כְּחֻלְחָל,
כָּל אֶחָד הוּא צָבֵעַ,	נִשְׁבַּע שֶׁכָּלְנוּ פַעֲמוֹן,
אֲנַחְנוּ יַחַד קֶשֶׁת.	וְכָל אֶחָד עֲנָבֵל.

תחילה נתייחס ל**מבנה השיר**.

כמה בתים בשיר? וכמה שורות בכל בית?

שִׁשָּׁרֶת / שלומית כהן אסיף

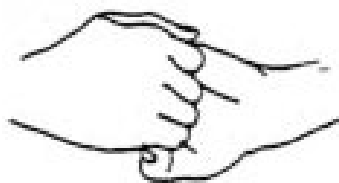
בואו נחזיק ידיים
ביום כחלחל,
ונישבע ש...
אנחנו המעגל.

בואו נחזיק ידיים
ביום כחלחל,
נישבע שכולנו פעמון,
וכל אחד ענבל.

כולנו יחד שרשרת,
וכל אחד חרוז.
כל אחד הוא פֶּלַח,
אנחנו יחד תפוז.

כולנו יחד עץ,
וכל אחד עלה.
כולנו יחד עדר
וכל אחד טלה.

כל אחד הוא חור,
כולנו יחד רשת.
כל אחד הוא צבע,
אנחנו יחד קשת.

בואו נחזיק ידיים
ביום כחלחל,
ונישבע שאתה ואני,
אנחנו המעגל.

א. חריזה

בשיר ישנה חריזה לסירוגין.

דוגמה: בבית הראשון שורות 2 ו-4 מתחרזות: המילה **כחלחל** מתחרזת עם המילה **מעגל**.

מצאו את החרוזים בבתים הנוספים.

צינו את מספר הבית, את מספרי השורות ואת המילים המתחרזות.

ב. חזרות

לעתים בשירים מילה או משפט חוזרים על עצמם מספר פעמים. המטרה היא להדגיש ולחדד משמעות מסוימת.

השיר "שרשרת" נפתח במילים:

"בואו נחזיק ידיים

ביום כחלחל..."

השלימו את המשפט: המשפט חוזר גם בבית ה... וגם בבית ה...

חפשו עוד חזרות. הנה כך:

בתים 2, 3 ו-5 פותחים במילים:

"כולנו יחד ...

וכל אחד..."

חפשו בשיר עוד מילים חוזרות או ביטויים חוזרים, וכתבו מה חשיבות החזרה הזו.

ג. דימויים

דימוי הוא אמצעי לשוני המשווה בין שני רכיבים לשוניים מתחומים שונים, שיש ביניהם יסוד משותף, דומה אך לא זהה.

בשיר "שרשרת" דימויים רבים.

דוגמה: "כל אחד הוא פֶּלַח,

אנחנו ביחד תפוז..."

הדימויים בשיר באים להדגיש את חשיבותו של כל חלק ליצירת השלם.

בנו במחברת טבלה כמו זו שלפניכם, וכתבו דימויים נוספים בהם המשוררת משתמשת בשיר.

דימויים המסמלים את הכלל	דימויים המסמלים את הפרט

ד. תוכן השיר

שם השיר הוא **שרשרת**.

פירושה המילוני (על-פי מילון ספיר) של המילה **שרשרת**: שורה של חוליות מחוברות זו בתוך זו.

האם לדעתכם, שם השיר מבטא את הרעיון שהוא מציג? נמקו את תשובתכם, ותנו הוכחות.

המסר בשיר

כמו בסיפורים, גם בשירים מבקשים להעביר מסר לקורא, אבל ה"אני השר" צריך לעמול קשה יותר כדי להעביר את המסר. השיר, בשונה מסיפור, חייב להעביר את הרעיון בצמצום, ולכן כל מילה נבחרת ונבחנת בזהירות רבה. המשלב הלשוני הוא גבוה, ולעתים נצטרך לבדוק במילון פירוש של מילה או של ביטוי.

השתמשנו בביטוי "אני השר", ולא בביטוי "המשורר", כדי להבחין בין המשורר כאדם פרטי לבין הדמות החבויה בשיר, שהמשורר בונה אותה לטובת כל שיר בנפרד.

כדי לזהות את המסר עלינו להעביר את התוכן לעולמנו – עולם בני האדם. הנה כמה דוגמות. העתיקו את התרשים למחברת, כתבו את המסר במקומות הריקים.

בתים	ביטויים מהשיר	מסר
בית א'	← נחזיק ידיים אנחנו מעגל	שיתוף פעולה בין בני אדם
בית ב'	← שרשרת / חרוז תפוז / פלח	יצירת מסגרת, דוגמה למסגרות
בית ג'	← חור / רשת צבע / קשת	
בית ד'	← אחזיק ידיים אתה אני אנחנו המעגל	
בית ה'	← עלה / עץ טלה / עדר	
בית ו'	← ענבל / פעמון	מסגרת המשמיעה את קולה, נבנית מקולם של הפרטים

אפשר לנסח מסר בצורות שונות. הנה ניסוח אחד: החברה האנושית בנויה מכל אחד מאתנו כפרטים, ורק שיתוף פעולה בין הפרטים יוצר שלמות, אחדות וחוזק.

נסחו את המסר העולה מהשיר, בצורה אחרת.

רעיון השיר מתאים לכל תחום בחיינו.

בתחום החברתי הלאומי :

דוגמה :

אם כל אחד ישמור על כללי הזהירות
בדרכים, תיווצר תחושה של הדדיות
ואכפתיות זה כלפי זה, יהיו פחות תאונות,
וערך החיים יעלה

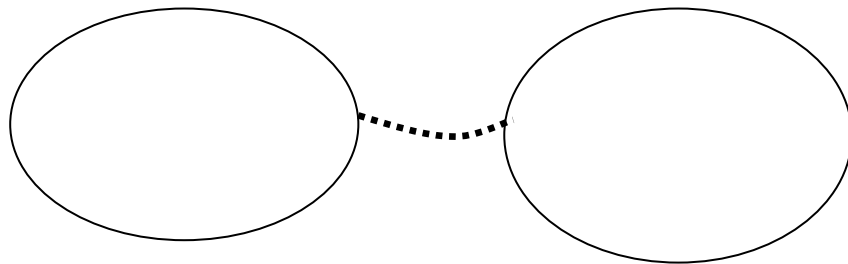
כתבו דוגמות מתאימות בתחומים שונים, למשל:

בתחום הלימודי, בתחום החברתי ובתחום המשפחתי.

מהו שיר טוב?

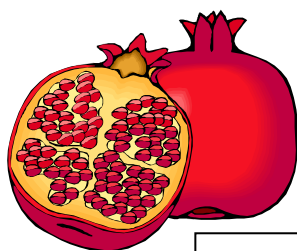
בכל שיר טוב חייב להיות קשר בין התוכן לבין האמצעים האמנותיים שבו.
תפקיד האמצעים האמנותיים הוא לשרת את התוכן, כלומר להבהיר
ולמחיש את החוויה המרכזית שבשיר.

הוסיפו לשיר שני בתים. הקפידו לשמור על האמצעים האמנותיים המאפיינים את
השיר, ועל הרעיון שהוא מבטא.

שאלה לדיון

מדוע, לדעתכם, נבחר שיר זה לפתוח את השנה החדשה?

חודש אלול – חודש הסליחות

הימים מראשית חודש אלול ועד יום הכיפורים הם – לפי מסורת ישראל – **ימי רחמים וסליחות, תשובה ותפילה**. הם נקראים "**הימים הנוראים**", כי בימים אלה נשפטים בני האדם על התנהגותם ועל מעשיהם לפני בין הדין שבשמים.

"מראש חודש אלול עד אחר יום הכיפורים המה **ימי רצון**. ואף כי בכל השנה הקדוש ברוך הוא מקבל תשובה מן השבים אליו בלב שלם – מכל מקום ימים אלה מובחרים יותר ומזומנים יותר לתשובה, להיותם ימי רחמים ורצון. כי בראש חודש אלול עלה משה אל הר סיני לקבל לוחות שניות, ונשתהה שם ארבעים יום, וירד בעשרה בתשרי, שהיה אז ימי כפרה, ומאז הוקדשו ימים אלו לימי רצון, ויום עשירי בתשרי ליום הכיפורים".

(מתוך קיצור שולחן ערוך – דיני חודש אלול, סעיף א')

הימים הנוראים בנויים מארבעה חלקים

א. חודש אלול	ב. ראש השנה	ג. עשרת ימי תשובה	ד. יום הכיפורים
ימי רחמים וסליחות.	בראש השנה <u>מתפללים</u> , תוקעים בשופר ומבקשים שתפילותינו יישמעו.	מראש השנה עד יום הכיפורים – עושים חשבון נפש ומבקשים סליחה. אומרים תפילות "סליחות" ופונים לאדם שגרמנו לו עוול, ומבקשים את סליחתו.	ביום זה נקבע גזר הדין, ולכן היום מתבטא בצום ובתפילה.

המשמעות של עשרת ימי תשובה לכלל ישראל

שאלה לדיון

מה יכולים לעשות אלה שאינם מתפללים באותם עשרת ימי תשובה בבית הכנסת?

א. אפשר לעשות **חשבון נפש באופן עצמאי** בתחומים שונים, כמו: למידה והתנהגות.

דוגמות לשאלות

* האם אנו באמת משקיעים בלימודים (בלי קשר למה שההורים והמורים אומרים)?

* האם המעשים שלנו הם ראויים? האם אנו מגזימים ב...?

ב. אפשר לעשות **חשבון נפש בין-אישי** כלפי המשפחה.

דוגמות לשאלות

* האם אנו מתנהגים כחלק מהמשפחה ותורמים את חלקנו?

* האם אנו מתייחסים בכבוד לבני המשפחה?

* האם אנו מעריכים את מה שעושה המשפחה עבורנו?

ג. אפשר לעשות **חשבון נפש חברתי** כלפי החברים בכיתה או מחוץ לכיתה.

דוגמות לשאלות

* האם אנו חלק מתוך הקבוצה או חושבים את עצמנו מעל כולם?

* האם יש לנו חברים? אם לא, מדוע?

מה אפשר לעשות השנה, שלא עשינו בשנים הקודמות?

החליטו על שינוי אחד בכל אחד מהסעיפים, ורשמו את השינויים שאתם רוצים לעשות השנה.

הקפידו על כללי השיח שקבעתם.

קראו את קטע המקור שלפניכם, ומיינו את פריטי החג בעמודות המתאימות בטבלה שבאתר.

ראש-השנה / מתוך מאנציקלופדיה לנוער "יבנה",

כרך 14, עמ' 16-17, 1998

ראש-השנה נהוג במשך שני ימים, א' ו- ב' בתשרי, והוא מציין את תחילתה של השנה החדשה. לפני החג מקובל לברך קרובים, ידידים וחברים לעבודה בברכת "שנה טובה", ולשלוח להם כרטיסי ברכה לשנה החדשה ובהם איחולי כל טוב. הילדים נהנים להכין כרטיסי ברכה שכתבו במו ידיהם.

מקור החג

בימי בית ראשון, כשישב עם ישראל על אדמתו, ציין ראש-השנה (שאותו חגגו אז במשך יום אחד) גם את תחילת השנה החקלאית. לפי "לוח גזר", לוח השנה העברי הקדום, שנמצא בחפירות הארכיאולוגיות שנערכו בתל גזר, היה חודש תשרי חודש האסיף. בחודש זה נסתיים אסיף יבולי השדה והכרם אל הגורן ואל היקב, והוחל בהכשרת הקרקע לזריעת תבואות החורף.

מימי בית שני ואילך נהגו לחגוג את ראש-השנה במשך יומיים. הסיבה לכך היא שמועדו של ראש החודש היה נקבע בידי בית דין על-פי עדותם של שני עדים, שראו את מולד הירח. לאחר הקביעה היו משיאים משואות כדי להודיע על כך, ובתקופה מאוחרת יותר יצאו שליחים לבשר את הדבר. לא תמיד עלה בידם להגיע לכל תפוצות הגולה, ולכן הנהיגו בחוץ לארץ את "יום טוב שני של גלויות", וחגגו את ראש-השנה (וחגים אחרים) יומיים. נוהג זה חל, לגבי ראש-השנה, גם בארץ-ישראל.

יום הדין

לפי המסורת, ראש-השנה הוא גם היום שבו הוחל בבריאת העולם, והוא חג המלכתו של ה' למלך על ישראל ועל העולם כולו. זהו גם יום הדין, שבו נדונים נתיניו של המלך, ונכתב דינם לשנה הבאה בהתאם למעשיהם בשנה החולפת. גזר הדין נחתם ביום הכיפורים, ומכאן הברכה "לשנה טובה תיכתבו ותיחתמו".

התורה מצווה: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּאֱתָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זָכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ג, כ"ד). באותה תקופה החודש הראשון היה חודש ניסן, ולכן חודש תשרי היה החודש השביעי. ה"תרועה" מתפרשת כמצווה לתקוע

25 בשופר בראש-השנה. בתפילת החג נקרא ראש-השנה גם "יום הזיכרון", שכן בשעה שתוקעים בני ישראל בשופר, עולה זכרם לפני ה'.

חז"ל, חכמינו זכרם לברכה, חכמי המשנה והתלמוד, ראו בתקיעה בשופר בראש-השנה פעולה שיש בה כדי להביא את המתפללים לידי כך שיזדעזעו מאימת יום הדין, ויביעו חרטה על חטאיהם בשנה החולפת. התקיעה בשופר בבית הכנסת נעשית אחרי הקריאה בתורה וכן בתפילת ה"בעל תוקע" (או "בעל תקיעה"), שיטבול במקווה וילבש בגדים לבנים לפני התקיעה. 30

בתפילת מוסף של ראש-השנה נוספות שלוש ברכות מיוחדות: "ברכת מלכיות" על המלכת ה' למלך ביום זה; "ברכת זיכרונות", המזכירה את הבטחותיו של ה' לישראל ואת "זכות אבות" (מעשיהם הטובים של אבות האומה) שתעמוד לו ותטה את הכף לטובתו; ו"ברכת שופרות" על התקיעה בשופר בראש-השנה. 35

מנהגי החג

מקובל לברך בראש-השנה "שהחיינו" על פרי חדש, הנאכל לראשונה באותה שנה. בסעודות החג נכללים מאכלים מסורתיים רבים המציינים את האיחולים לשנה החדשה שמאחלים החוגגים לעצמם וזה לזה. בעיקר מקובל לאכול תפוח בדבש, עוגת דבש או דברי מתיקה, בסימן ל"שנה טובה ומתוקה". יש עדות בישראל שבהן אוכלים בראש-השנה ראש כבש או ראש דג, ולפני האכילה אומרים: "יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב". יש המעלים על שולחן החג חלה עגולה כדי שתהיה השנה הבאה עגולה, ללא זוויות ותקלות. רבים אוכלים גם רימונים, בתקווה ש"ירבו זכויותינו כגרגירי הרימון". 40

בשעות אחר הצהריים של היום הראשון של ראש-השנה מקובל המנהג לצאת ל"תשליך". זהו טקס סמלי של תפילה ליד מקור מים, חוף ים או נהר, שמקורו בחסידות אשכנז, והוא מבוסס על הפסוק "וְתִשְׁלֹךְ בַּמַּצְלוֹת יָם כָּל חַטָּאתָם" (מיכה ז', י"ט). המתפללים משליכים, כביכול, את חטאיהם מעליהם ומיטהרים מכל חטא. 45

יום הכיפורים

מקורות החג

בתורה

"וידבר ה' אל משה לאמר: אף בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא, מקרא קדש יהיה לכם, ועניתם את נפשותיכם, והקרבתם אשה לה', וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כפורים הוא לכפר עליכם לפני ה' אלהיכם."

(ויקרא, כ"ג, כ"ו – כ"ח)

במשנה

"עבודת שביין אדם למקום - יום הכפורים מכפר ;

עבודת שביין אדם לחברו – אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו."

(משנה, פרק ה', משנה ט')

דונו בכיתה בשאלות שלפניכם, והקפידו על כללי השיח.

1. מהן עבודות בין אדם למקום?
2. מדוע, לדעתכם, יום הכיפורים אינו מכפר על עבודת שבין אדם לחברו?
3. מה הכוונה בביטוי "עד שירצה את חברו"?
4. איזו משמעות חברתית יש לציטוט במשנה?

הצדיק, האבנים ומחילת העוונות / שלמה אבס

היה היה צדיק אחד, ישיש נערץ ומכובד היה על כל הבריות. באו אליו אנשים ונשים להתוודות לפניו על חטאיהם, לבקש ברכתו וללמוד מדרכיו.

פעם באו לפניו שתי נשים. התוודתה אחת מהן על חטא כבד שחטאה, ותאמר לצדיק: "כבר הלכתי וביקשתי סליחת האדם שגרמתי לו רעה, ובכל זאת, אין מצפוני נותן לי מנוח. אמנם סלח לי האדם, אך מי יודע אם סלח לי אלוהים. חמור מאוד מאוד החטא שעשיתי, ובקשתי היא כי גם האלוהים יסלח לי."

החריש הצדיק. אחר פנה אל האישה השנייה ושאל אותה: "ומה לך?" ענתה האישה: "אני רק ליוויתי את חברתי, זו שהתוודתה לפניך זה עתה." והוסיפה: "לקבל את ברכתך באתי."

"יפה מאוד," אמר הצדיק, "ברכתי נתונה לך. נראה שלהתוודות אין לך צורך." אמרה לו האישה: "אין דבר מכביד על מצפוני, ברוך השם. אם חטאתי, הרי אלה רק חטאים פעוטים, עברות קלות, ולא כדאי אפילו לגזול זמנך בסיפורן. אלו הן עברות של מה בכך."

אמר הצדיק הישיש לאישה הראשונה: "ראיתי כי נכנע לבבך לפני האלוהים, ולכן זאת עשי, בתי: צאי אל מעבר לגדר ביתי. בקשי והביאי לי אבן גדולה ככל שתוכלי שאת, כי גדול החטא שחטאת."

ואל השנייה פנה ואמר: "צאי גם את, וצברי אבנים קטנות, כי עברותייך קטנות הן." יצאו השתיים ועשו כמצוותו.

חזרה האחת והביאה אבן גדולה, והשנייה הביאה שק מלא צרורות אבן קטנים. העביר הישיש עיניו העששות אל פני האבן והצרורות ואמר: "היטבתן לעשות. ועתה הואילו בטובכן ושימו את האבן והצרורות שצברתן במקום שממנו לוקחו, וחזרו אליי – אז אגיד לכן את דבריי."

הלכו השתיים לעשות כדבריו. הראשונה מצאה על נקלה את המקום שממנו לקחה את האבן הגדולה, והניחה אותה שם. והשנייה טרחה ועמלה ולא יכלה בשום אופן לקבוע את המקומות שמהם נצברו כל הצרורות וחלוקי האבנים. חזרה אל הישיש עם שק האבנים הקטנות.

אמר הזקן: "עתה אגיד לכן את דבריי." "את, הראשונה, הנחת את האבן הגדולה במקומה, כי זכרת מהיכן ומנין לוקחה, כך גם עניין העוון שלך. זכרת את עוונך הגדול ועינית את נפשך, נשאת בתוכחות

אנשים שנוזפו בד, ובתוכחות מצפונך שלא נתן לך מנוח, התביישת בחטא ורצית לשוב בתשובה, ולא התביישת להתוודות עליו, והאלוהים סלח לך." "ואת, בעלת האבנים הקטנות, חטאת לכאורה חטאים קלים, פעוטים ושונים, והם לא הכבידו על לבך ולא הכאיבו לך, לא זכרת אותם ולא התחרטת עליהם, גם לא תיקנת את מעשייך, ואולי גם הטפת מוסר לאחרים, ואיך יסלח לך האלוהים?"

משימות

צרו במחברתכם תבנית כמו זו שלפניכם, והשלימו אותה.

אירועי האישה הראשונה	אירועי האישה השנייה
מהו סיפור האישה הראשונה?	מהו סיפור האישה השנייה?
מה ביקש ממנה הצדיק לעשות בפעם הראשונה?	מה ביקש ממנה הצדיק לעשות בפעם הראשונה?
מה ביקש ממנה הצדיק לעשות בפעם השנייה?	מה ביקש ממנה הצדיק לעשות בפעם השנייה?
מה אמר לה הצדיק בסוף? אלוהים סלח לך!	מה אמר לה הצדיק בסוף? איך יסלח לך אלוהים?
הרעיון במילים שלנו האישה הראשונה חטאה חטא גדול, אך היא ביקשה סליחה. היא הרגישה רע מאוד עם החטא, ולכן נסלח לה.	הרעיון במילים שלנו כתבו במחברת.

שלבו בין הרעיונות, וכתבו רעיון משותף לשני המקרים.

מהו המסר של הסיפור?

כשמנסחים מסר, יש להמיר את הרעיון לעולמנו, עולם הקוראים.

דוגמה

את הנשים בסיפור אפשר להמיר לכל אחד ואחת מאתנו.
את האבן הגדולה אפשר להמיר לפגיעה קשה באחר.
את האבנים הקטנות אפשר להמיר לפגיעות קלות באחרים.
את הצדיק אפשר להמיר במצפון או בדמות מחנכת.

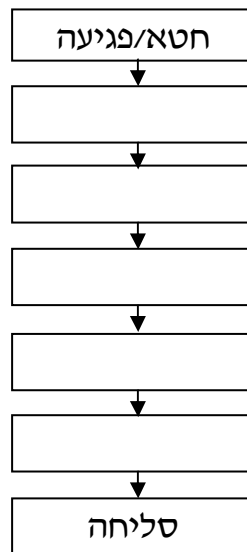
המסר

השלימו את המשפטים המבטאים את המסר.

פגיעות קטנות בבני אדם אינן פחותות ערך קל יותר לבקש סליחה מאדם אחד מאשר _____.

אפשר לנסח את המסר בצורות שונות. אין ניסוח אחד שהוא הנכון. המסר צריך להיות מקביל לרעיון.

לפניכם תבנית האמורה לייצג את התהליך שאדם עובר מהרגע שפגע באדם אחר ועד שיבקש סליחה. צרו תבנית כזו, ומלאו אותה בעזרת שורות 30-35.

לאחר שמילאתם את התבנית על-פי הסיפור, נסחו את השלבים כקטע קצר על-פי דעתכם וניסיונכם.

1. מהו, לפי דעתכם, השלב הקשה ביותר בבקשת הסליחה? נמקו את תשובתכם.

2. מדוע קשה לאנשים לבקש סליחה?

3. ספרו על מקרה שמצפונכם העיק עליכם בעקבות מעשה שעשיתם. כיצד נהגתם?

חג הסוכות

דף מידע

1. המנהג העיקרי בחג הסוכות הוא ישיבה בסוכה.

"בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים, כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת. לְמַעַן יָדְעוּ דוֹרוֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם."
(ויקרא, כ"ג, מ"ב)

הסוכה היא מבנה קטן וזמני שמקימים בכל שנה ויושבים בו במהלך חג הסוכות. בתלמוד יש הוראות מדויקות בנוגע להקמת הסוכה. היא צריכה לעמוד תחת כיפת השמים – בחצר הבית, במרפסת ואפילו על הגג. בסוכה כשרה יש לפחות שלוש דפנות (כלומר קירות), ומכסים אותה בסכך – בדרך כלל מכפות דקלים – כך שתהיה מוצלת כמעט לגמרי. בדרך כלל נהוג לקשט את פנים הסוכה בפרות, בשרשרות ובמגזרות נייר וכן בנורות צבעוניות. יהודים דתיים נוהגים לאכול בסוכה את כל הארוחות במהלך החג (אלא אם כן יורד גשם). יש המקפידים אפילו לישון בסוכה. כמו-כן נהוג לארח אורחים בסוכה (אושפיזין = אורחים).

הטעמים לישיבה בסוכה

כיצד קשורים טעמים אלו לימינו?

- א. הטעם, כפי שהוא מופיע ב"ויקרא", כ"ג, מ"ב – מ"ג: זכר לסוכות שבהן ישבו בני ישראל בצאתם ממצרים. זהו **זכר היסטורי**.
- ב. כל אחד, עשיר כעני, עובר מבית האבן לסוכה שהיא פחות יציבה ומהודרת. במהלך שבעה ימים יכול גם העשיר לחוש בתחושותיו של העני החי בתנאים דומים לאורך כל השנה. כאן בא לידי ביטוי **צמצום פערים**.

- ג. סוכות הוא חג האסיף. העשיר שאסף יבול רב עלול להגיע לתחושה של "אני ואפסי עוד", כלומר: הערכה עצמית מופרזת. החיים בסוכה

- מחזירים אותו לפרופורציות הנכונות. הכוונה היא שצריך **לדעת**
להודות לכל מי שהביא אותנו להצלחה.
- ד. "פרוש עלינו סוכת שלומך" (מן התפילה). הסוכה מסמלת את **השלום**.
- ה. הסוכה מסמלת את **הכנסת האורחים**. גדול מכניסי האורחים הוא
אברהם אבינו.
2. האדם מישראל מצווה שלוש פעמים **לשמוח** בחג הסוכות.
"וְשִׂמְחָתָּ בַּחֲנֻכָּהּ" (דברים, ט"ז, י"ד).
"וְהָיְתָה אֵף שִׂמְחָה" (דברים, ט"ז, ט"ו).
"וְשִׂמְחָתְכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׂבַעַת יָמִים" (ויקרא, כ"ג, מ').
3. חג סוכות הוא אחד משלושת **הרגלים** בהם נצטוו כל הזכרים שבבני ישראל
לעלות לירושלים לבית המקדש.
4. חג הסוכות נקרא גם **חג האסיף**, כי בו נוהגים החקלאים לאסוף את הפרי
מהשדות ולברך על ארבעת המינים.
בימי קדם היה זה החג הנבחר מכל החגים. חג העם כולו. לאחר איסוף יבול
השדה ופרי האילן נח האיכר מעמלו עד היורה, עד הגשמים הראשונים. החג
מסמל סוף והתחלה. הארץ מצפה להתחדשות באמצעות גשם, ומכאן
"תפילת הגשם". בסופו של החג מתקיימים טקסי ניסוך המים.
5. אחת ממצוות החג היא לברך בכל יום מימי החג על **ארבעת המינים**:
אתרוג, לולב, הדס וערבה. ארבעת המינים מייצגים לפי המסורת את ארבעת
סוגי האנשים השונים בעם ישראל. ביום השביעי של החג עורכים הקפות עם
ארבעת המינים סביב בימת בית הכנסת. היום השביעי של החג קרוי
"הושענא רבה", על שם המילים "הושע נא" המופיעות בפיוטים שנאמרים
ביום זה.

סִפְתָּנוֹ / אוֹרִיאֵל אֶפֶק

בְּבֹקֶר נִשְׁבָּה רוּחַ סִתּוֹ צוֹנֶנֶת
וְכָל מְשִׁפְחָתָנוּ הִיְתָה עֲסוּקָה.
מִמַּעַלָּה הִבִּיטָה אֵלֵינוּ עֲנָנֶת
וְאָמְרָה :
"הֵם יִקְיִמוּ סִכָּה".

שָׁעַת צְהָרִים יָרְדָה מִתְנַשֶּׁמֶת.
עֲבַדְנוּ קִשָּׁה, וְהִזְמַן כָּמוֹ פָּרַח.
מִמַּעַל הִבִּיטָה אֵלֵינוּ הַשָּׁמֶשׁ
וְאָמְרָה :
"מַעֲלִים אֶת הַסֶּכֶד".

בְּעָרֵב טִפֵּס לְמָרוֹם הַיָּרֵחַ.
תָּלִינוּ לוֹלֵב וְהִדָּס וְרִמּוֹן.
הִצִּיץ בְּסִכָּה הַכּוֹכֵב הַזֹּרֵחַ
וְאָמַר :
"הִיא יָפָה – כְּאַרְמוֹן".

משימות

1. השיר מחולק לשלושה בתים על-פי חלקי היום וההתקדמות בבניית הסוכה. הציגו את הקשר.
2. בסוף כל בית מופיע ציטוט. מי אומר כל ציטוט, ומה תפקידו בשיר?
3. בשיר שזורים מצוות ומנהגים הקשורים בבניית סוכה ובחג עצמו. זהו אותם, והעתיקו את המשפטים המתאימים מול המצווה או המנהג שציינתם.
4. ציינו אמצעים אמנותיים בשיר (חריזה, דימוי ועוד).
5. למילה פָּרַח שני פירושים. מצאו אותם במילון. איזה מבין הפירושים מתאים לשימוש בשורה השביעית?

עונות השנה

בין קיץ לסתו / הגר שנהב

שְׁלַחֵי הַקִּיץ וְאוֹתוֹת שֶׁל סֵתוֹ
מִתְמַזְגִּים יַחְדָּו בִּימֵי שָׁרֵב
וְהַשֶּׁמֶשׁ בְּמָרוֹם מְחַמֶּמֶת אֶת הַכֹּל
לוֹהֶטֶת וּמִכָּה מִבְּלִי לַחֲדָל.

יִבְשֶׁה הָאֲדָמָה, צִמְאָה לְמִים.
עֲנָנִים קָלִים נִקְבָּצִים בְּשָׁמַיִם
כָּל צֶמַח בְּשָׂדֶה יִבֹּשׁ וְנִשְׁבֵּר
וְיָם שֶׁל זֶרְעִים מִתּוֹכּוֹ נִשֵּׁר.

נִדְמָה כִּי בְּטֹבֶע הַחַיִּים כָּבֵר עֲבְרוֹ,
בּוֹאוּ וְנִצְפָּה כִּי־צַד יִתְעוֹרְרוּ
וְשׁוֹב הַכֹּל עַל עֲצָמוֹ יִחְזֹר
כִּי גִלְגַּל הַטֹּבֶע מִסְתַּוְּבֵב סָחוֹר סָחוֹר.

וּמִתּוֹךְ הַבָּצָל עוֹלָה הַחֶצֶב
וְכַבְכָּל שָׁנָה בְּשָׂדֶה הוּא נָצַב
וְעַל הַחוֹלוֹת שֶׁבְּמִישׁוֹר הַחוֹף
חִבְצָלֹת לְבָנָה הִיא מְלַכֶּת הַנוֹף.

וְהַיּוֹרָה חֲזָר וְאֶת הַכֹּל הִפְתִּיעַ
פְּקֻעוֹת וְזֶרְעִים מִתְרַדְמָה הִפְצִיעַ
וְרָאוּ נָא רְאוּ, אֵיךְ מִתַּחַת לְקוֹצִים
נִבְטִים יִרְקִים פֹּה וְשָׁם מִבְּצִבָּצִים.

מִתְקַצְרִים הַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת מִתְאַרְכִּים
וְלֹאֲרֻצָּנוּ הַחֲלוּ מְגִיעִים אוֹרְחִים
עַל כָּנֹף הָרוּחַ בְּמִשָּׁב קָרִיר
נוֹדְדוֹת הַצִּפּוּרִים בִּיעֵר וּבְנִיר.

קִיץ וְסֵתוֹ יַחְדָּו מִתְאַחֲדִים
וּבְקֶצֶב הַזְּמַן זֶה מְזִה נִפְרָדִים
וְלָנוּ לְהַסְתַּגֵּל לְשָׁנוּי רַק נוֹתֵר
”מִי יִתֵּן וְנִתְחַדֵּשׁ”, בְּלִבֵּנוּ נֹאמֵר.

משימות

מתיידדים עם המילים

1. מהי כוונת המילה "מְתַמְזָּגִים" בבית א', שורה 2?
2. מהי כוונת המילה "שְׁלֵהִי" בבית א' שורה 1?
א. התחלה ב. אמצע ג. סוף
3. למי מתכוונים במילה "מתוכו" בבית ב', שורה 4?
א. לים ב. לענן ג. לשדה ד. לצמח
4. בבית ג', שורה 4, כתוב: "פִּי גִלְגֵּל הַטֶּבַע מְסַתּוֹבֵב סָחֹר סָחֹר". למה הכוונה?
5. בבית ו' "מְגִיעִים אוֹרְחִים". מי הם?
6. מה הכוונה, לדעתכם, בביטוי "מִי יִתֵּן וְנִתְחַדֵּשׁ"?
7. העתיקו מהשיר את כל הביטויים המתארים קיץ, סתיו ומה שביניהם.

אמצעים סגנוניים

8. בבית ד' מופיע דימוי. העתיקו את הדימוי, והסבירו אותו.
9. ציינו מה היא החריזה בשיר.

10. לפניכם שני טורים: בטור הימני מצוין מס' הבית בשיר, בטור השמאלי – רשימת נושאים. התאימו כל נושא לבית בשיר.

שימו לב! כדי לזהות מהו נושא הבית, יש לזהות מילים המבטאות אותו רעיון. למשל, בבית א' מופיעות המילים: קיץ, שרב, שמש מחממת, לוחטת, מכה. 6 מילים מתוך 17 מבטאות חום. לכן הנושא: תקופת סוף הקיץ.

בית א'	* מחזור החיים בטבע
בית ב'	* סימני הסתיו
בית ג'	* תיאור הטבע בסוף הקיץ מסימן קל לסתיו
בית ד'	* ראשית ההתעוררות אחרי הקיץ
בית ה'	* התאחדות הקיץ והסתיו לזמן קצר
בית ו'	* תקופת סוף הקיץ
בית ז'	* הופעת החצב

11. "היורה הָזֵר" (בית ה', שורה ראשונה) – מה קורה בטבע בעקבות היורה?

12. בחרו את הצבע המאפיין כל בית. נמקו והסבירו את בחירתכם.

13. מהי החוויה המרכזית בשיר, וכיצד היא באה לידי ביטוי? בשאלה זו יש לשלב בין התוכן והאמצעים האמנותיים. שימו לב כיצד יש לענות על שאלה מסוג זה.

תבנית תשובה

1. (חזרה על השאלה) החוויה המרכזית בשיר היא...
2. (ציון הרעיונות של כל בית ובית) בסוף הקיץ עדיין...
3. יצירת הקשר בין הרעיון לבין האמצעים האמנותיים חוויה זו באה לידי ביטוי על-ידי...
4. אמצעי נוסף בשיר יש...
5. אמצעי נוסף בשיר יש גם...
6. (סיום) תפקידם של האמצעים הוא...

כעת נכתוב את התשובה בשלבים.

רעיון – החוויה המרכזית בשיר היא המעבר בין הקיץ לסתיו.

פירוש – בבית הראשון בסוף הקיץ עדיין חם, בבית השני כבר ישנם קצת עננים, בבית הרביעי החצב פורח, ובבית החמישי היורה מפתיע. גם הציפורים הנוודות בבית השישי מגיעות לארצנו. הימים מתקצרים, הלילות מתארכים, ורוח קרירה מנשבת.

שילוב אמצעים – החוויה באה לידי ביטוי באמצעות אמצעים ספרותיים.

דימוי – החבצלת הלבנה מתוארת כמלכה, הציפורים הן כמו אורחים – באים והולכים

האנשה – הפקעות והזרעים מתעוררים מתרדמה.

חרוזה – כל שתי שורות מתחלפות.

סיום – תפקידם של האמצעים להדגיש את רעיון ההתחדשות, שהוא המעבר בין הקיץ לחורף דרך הסתיו.

התשובה כיחידה שלמה

החוויה המרכזית בשיר היא המעבר בין הקיץ לסתיו. בבית הראשון מוצג סוף הקיץ, עדיין חם. בבית השני כבר ישנם קצת עננים. בבית הרביעי החצב פורח, ובבית החמישי היורה מפתיע. גם הציפורים הנוודות בבית השישי מגיעות לארצנו. הימים מתקצרים, הלילות מתארכים, ורוח קרירה מנשבת. החוויה באה לידי ביטוי באמצעות כמה אמצעים ספרותיים. דימוי – החבצלת הלבנה מתוארת כמלכה, הציפורים הן כמו אורחים – באים והולכים. אמצעי נוסף: האנשה – הפקעות והזרעים מתעוררים מתרדמה. גם החרוזה בשיר מבטאת חילוף: כך שתי שורות מתחרזות. תפקידם של האמצעים הוא להדגיש את רעיון ההתחדשות, שהוא המעבר בין הקיץ לחורף דרך הסתיו.

כף של עץ / סיפור עם מפי יהודי טנג'ר (מרוקו)

לפני הרבה שנים היה זוג צעיר. האישה הרתה ועמדה ללדת, ומתה בלידתה. נשאר האב עם בנו וטיפל בו במסירות רבה. עד כדי כך הגיעו הדברים, שלא רצה לשאת אישה, כדי שזרה לא תטפל בבנו אהובו. את כל נשמתו היה נותן עבורו: דאג לחינוכו, ללימודיו ולכל צרכיו.

והילד גדל עד שהיה לבחור. אז אמר לו אביו: בני, רוצה אני לראות אותך בביתך שלך. שא אישה, כדי שאדע לפני מותי, כי יש לך בית וילדים, ואוכל להיפרד בשקט מן העולם הזה. שמע הבן ומיהר לשאת אישה. ואביו נשאר לגור עמו בביתו. לימים נולד להם בן, והסב שמח מאוד בנכדו. והנה גדל הנכד והגיע לגיל שלוש, ובכל פעם שהיו בני המשפחה מסובים אל השולחן, הרגיש הסב, כי כלתו אינה מביטה בו בעין טובה. פעם אחת ראה הנכד, כי סבא שלו משתמש בכף, השונה מן הכפות של אבא ואימא. שאל אותו: סבא, מדוע אינך אוכל בכף כזאת כמו שלנו?

נאנח הסב וענה: הוריד סבורים, כנראה, שאני צריך לאכול בכף של עץ. לא אמר הנכד דבר, אך למחרת היום נטל כפית עץ וסכין, התיישב בפינת הבית והתחיל לגלף ולשייף. לעת הצהריים חזר האב הביתה ושאל: איפה הילד? אינני יודע – ענה הסב – הוא היה שם, בפינה.

שאל האב את אשתו: מה עושה הילד?

אינני יודעת. כל הבוקר הוא יושב בפינה ומשחק, ילד...

ניגש אליו אביו בכעס וקרא: מה אתה עושה פה?

ענה לו הבן: אני מכין לך כף של עץ, כמו שיש לסבא. כשתהיה אתה זקן, אתן לך לאכול בכף הזאת...

משימות

הסיפור "כף של עץ" הוא סיפור עם.

אגדות, מעשיות, משלים וסיפורי עם רבים בודקים נושא מרכזי בחיי האדם ומעבירים לנו מסר חברתי חשוב. **סיפור עם** הוא סיפור שמחברו אינו ידוע, והוא הועבר מפה לאוזן ומדור לדור. לסיפור עם מספר מאפיינים: רקע – ללא זמן ומקום מוגדרים (פעם אחת, לפני שנים רבות...); אזכורו של המספר שלוש; דו-שיח בין הדמויות; ניגודיות בין הדמויות (טוב מול רע וכדומה); העברת מסר (סמוי או גלוי) שיש עמו מוסר השכל (לקח). בארצות שונות נוצרו סיפורי עם ייחודיים המבטאים את תרבות המקום. אפשר למצוא אצל עמים

1. מדוע נאלץ האב לטפל בבנו?
2. כיצד טיפל האב בבנו? הוכיחו את תשובתכם מהטקסט.
3. בשורה 2 כתוב: **"עז כדי כך הגיעו הדברים..."**. למה הכוונה?
4. מה ביקש האב מבנו, ומדוע?
5. בשורה 8 כתוב: **"אינה מביטה בו בעין טובה."**
 - א. למי הכוונה במילה **בו**?
 - ב. ל**סב** ב. ל**ילד** ג. ל**אבא** ד. ל**שולחן**
 - ב. מה פירוש הביטוי **"מביטה בעין טובה"**?
6. בסיפור יש דברים רבים שלא נאמרים במפורש, אבל אנחנו יכולים להבין אותם. מדוע, לדעתכם, ההורים רוצים שהסב ישתמש בכף מעץ?
7. מה דעתכם על התנהגות ההורים כלפי הסב? נמקו את דעתכם.
 - א. כיצד הרגיש הילד לאחר שסבו ענה לו?
 - ב. מדוע, לדעתכם, הרגיש כך הילד?
 - ג. מה עשה הילד, ומדוע?
 - ד. מה תפקידם של שלוש הנקודות בסיום הטקסט? נמקו את תשובתכם.
8. הסוף של הסיפור הוא **סיום פתוח**, כלומר הבעיה לא נפתרה, והקוראים יכולים להמשיך את הסיפור בדמיונם. כתבו **סיום סגור**, כלומר הבעיה נפתרה, ואי-אפשר להמשיך את הסיפור. הסיום יכול להיות בעל סוף חיובי (אופטימי) או סוף שלילי (פסימי).

9. זהו את המאפיינים של סיפור העם, והשלימו את הטבלה במחברותיכם.

שם הסיפור	מחבר הסיפור	רקע: (זמן, מקום, דמויות)	תכונות מנוגדות	מספר פלאי (שלוש, שבע, תשע)	מסר/ לקח/ מוסר השכל
במחברת	ידוע / לא יודע מקור הסיפור:				

10. הבנת המשמעות הסמויה בטקסט סיפורי (המסר)

א. נסחו את הנושא של הסיפור (זהו את הפרטים ואת הדמויות עד הבעיה).

ב. נסחו את הרעיון של הסיפור. תוכלו להשלים את המשפט שלפניכם. כפי שההורים התנהגו כלפי סבא, כך...

ג. נסחו את המסר של הסיפור. תוכלו להעלות מהסיפור הזה יותר ממסר אחד. נסו לנסחם.

11. לפניכם פתגמים של חכמי ישראל, הממחישים את המסר (לקח) של הסיפור. הסבירו אותם בלשונכם. הסבירו כיצד הם קשורים למסר.

"כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ."

"וְהִדַּרְתָּ פָנֶיךָ זָקֵן."

"מָה שֶׁשָּׂנוּא עֲלֶיךָ, אֵל תַּעֲשֶׂה לְחֶבְרֶךָ."

"אֵל תִּשְׁלִיכֵנִי לַעֲת זָקֵנָה."

12. סיפור עם זה קיים בארצות שונות במספר גרסות ובשמות אחרים. כלומר הרעיון והמסר דומים. שערך כיצד זה ייתכן.

כדאי להיעזר בטבלה של שתי עמודות כך: בצד אחד של הטבלה כתבו התרחשות מהסיפור, ובצד השמאלי כתבו את ההקבלה במציאות.

קערת העץ / סיפור עממי

בבית קטן גרו סבא, בנו, כלתו ונכדו. סבא היה זקן מאוד. ידיו רעדו, עיניו קהו מראות, ואוזניו כבדו משמוע. גם שניים לא היו בפיו. ובשעה שהיה אוכל – היה האוכל נופל מפיו, נוטף על זקנו ומלכלך את בגדיו ואת השולחן.

ראו זאת בנו וכלתו והתביישו להושיבו עמם ליד השולחן. הם הושיבוהו בצד, ליד שולחן קטן, ושמו את מזונו בקערת עץ, כדי שלא ישבור את הכלים היקרים אשר בבית.

נאנח סבא, ישב ליד השולחן הקטן ואכל את סעודתו לבדו. יום אחד ראו האב והאם שבנם הקטן מחזיק בידו בול-עץ וסכין, ומגלף משהו בעץ. "מה אתה עושה, בני?" שאל האב.

"אני מגלף קערת עץ", ענה הילד. "כאשר אתה ואימא תהיו זקנים, אושיב אתכם ליד שולחן קטן בצד, ואאכיל אתכם מתוך קערת העץ הזאת, כפי שאתם עושים לסבא..."

הצטערו ההורים על שהעליבו את אביהם הזקן, ומאז ישב עמם יחד ליד השולחן, והם היו מאכילים אותו ומטפלים בו בכבוד גדול.

משימות

1. בין הסיפור "כף של עץ" לסיפור "קערת העץ" יש נקודות דמיון. ערכו השוואה בין שני הסיפורים על-פי התבחינים האלה: שם הסיפור, הנושא, הרעיון, המסר. ציינו מה אפשר ללמוד מההשוואה בין שני הסיפורים.

2. העשרה

מצאו סיפור עם ממדינה/תרבות/ארץ כלשהי. קראו אותו, והשלימו את הטבלה שלפניכם. (סיפורים אפשריים: "אגרטלי הבדולח", "ג'רבי", "זאב זאב" – סיפור עם ישראלי, "הגיבור הקטן מהרלם" – סיפור עם הולנדי, וסיפורי עם שונים שליקט וערך שלמה אבס.)

שם סיפור העם	ת"ז	הנושא	הרעיון	המסר	מאפייני הסיפור העממי
	ארץ מוצא, יבשה, שפה, מחבר				

הענק וגנו / אוסקר ווילד

מדי יום ביומו, לאחר יום הלימודים, נהגו ילדי הסביבה לבוא ולשחק בגנו של הענק. זה היה גן גדול ופורה, והילדים היו בו מאושרים עד מאוד. כך נמשך הדבר שבע שנים, שבהן נעדר הענק מביתו.

בתום שבע שנים שב הענק לביתו ולגנו. מראה הילדים המשתעשעים בגנו העלה את חמתו. צעקותיו של הענק ואיומיו הבריונים את הילדים מן הגן. הענק הקיף את גנו בחומה עבה וגבוהה לבל יעזו הילדים לחדור לגנו. מאז נֶדָם צחוקם של הילדים, וְשִׁמְמוֹ שבילי הגן.

כל החורף ישב הענק בביתו הצופה אל הגן וציפה לבוא האביב ועמו הפריחה. אך מאותה שנה בושש האביב לבוא. השלג בגנו לא הפשיר, הצמחים לא לבלבו ולא פרחו, והציפורים לא שבו לקנן בין ענפי העצים. כך פסח האביב על הגן שנה אחר שנה. שומם ועצוב נותר הגן, ובודד ועצוב היה גם הענק.

והנה בוקר אחד קלטה אוזנו של הענק צליל ערב ונפלא. היה זה ציוצה של ציפור, אבל לענק, שזמן רב לא שמע שירת ציפורים, נדמה היה שהוא שומע את המנגינה הערבה ביותר שקלטה אוזנו מעודו. כאשר הציץ מבעד לחלונו, ראה להפתעתו כי מבעד לפרצה שבחומה התגנבו ילדים אל הגן, טיפסו וישבו על ענפי העצים. העצים כה שמחו לקראת הילדים עד שענפיהם לבלבו ופרחו. הציפורים פצחו במקלה לכבוד האורחים הקטנים ועופפו בעליצות מעץ לעץ, הפרחים שבקעו זה עתה את מעטה הכפור שעל האדמה, צחקו בשלל צבעיהם והזמינו את הפרפרים למשתה של צוף.

"כמה אֶנוֹכִי וחסר לב הייתי," חשב הענק בלבו. לפתע הבחין הענק בילד קטן בוכה ומתאמץ לשווא לטפס על העץ הנמוך ביותר שבקצה גנו. יצא הענק אל הגן וחש לעזרת הילד. ברגע שראו הילדים את הענק, ירדו בבהלה מן העצים ונמלטו על נפשם. רק הילד הקטן לא הבחין בענק המתקרב אליו, כי עיניו מלאו דמעות. ניגש אליו הענק, הרים אותו בעדינות והושיבו על אחד מענפי העץ. כאשר ראו הילדים שהענק שינה ממנהגו, שבו בשמחה אל הגן, ועמם חזר גם האביב לשכון בו.

"מעתה ואילך גני הוא גנכם," אמר הענק לילדים ונתן את החומה.

מאז התרגלו העוברים והשבים למראה הגן ההומה בילדים צוהלים, המשחקים עם הענק בגנו היפה.

משימות

1. מה פירוש הביטוי "העלה את חמתו" (שורה 4)?
 - א. עורר את כעסו ב. הגביר את רצונו ג. הגדיל אותו ד. הרים אותו
2. מה פירוש המילה "בושש" (שורה 9)?
3. מה פירוש המילה נָדַם בשורה 6?
4. מה פירוש המילה שממו בשורה 7?
5. בשורה 25 מופיעה המילה "בו" למי הכוונה?
6. מה תפקיד המרכאות בשורה 20?
 - א. ציטוט ב. דיבור ישיר ג. דימוי ד. מחשבות
7. מדוע הפסיקו הילדים להגיע אל גנו של הענק?
 - א. כי צעקותיו של הענק ואיומיו הבריחו את הילדים מן הגן.
 - ב. כי הענק הקיף את גנו בחומה עבה וגבוהה.
 - ג. כי הילדים פחדו מן הענק.
 - ד. תשובות א', ב' ו-ג' נכונות.
8. הציגו שלוש סיבות לבדידותו ולעצבותו של הענק.
9. הציגו את השינוי שחל בגנו של הענק מאז שהילדים הפסיקו להגיע אליו.
10. העתיקו שלושה תיאורים של הגן המתעורר עם בוא הילדים.
11. סדרו את המשפטים שלפניכם על-פי הסיפור.
 - * האביב לא הגיע לגנו של הענק.
 - * הגן חזר לפרוח.
 - * הילדים נהגו לבוא ולשחק בגנו של הענק.
 - * הענק ניתץ את החומה והרשה לילדים לשחק בגן.
 - * הענק חזר לביתו וסילק את הילדים מן הגן והקיף את גנו בחומה.
 - * הילדים התגנבו אל הגן מבעד לפרצה של החומה.
12. במהלך הסיפור חל שינוי בגישתו של הענק אל הילדים. תארו את השינוי.
13. אפשר לומר שבטקסט מוצג מעבר מתרבות של אלימות לתרבות של שלום. הסבירו משפט זה, והוכיחו אותו מהסיפור.
14. היכן עוד אתם נתקלים באלימות?

העולם בזכותו של מי קים

מלים: שאול טשרניחובסקי, לחן: נעמי שמר

העולם	העולם
בזכותו של מי קים?	בזכותו של מי קים?
בזכותם של נצנים	בזכותם של תינוקות
בשדות ובגנים	בבתים ובסכות
ביערות ועל שפת אגם,	בכל מקום אשר הם שם,
בזכותם קים.	בזכותם קים.
העולם	העולם
בזכותו של מי קים?	בזכותו של מי קים?
בזכותם של פרפרים	בזכותם של קטנטנים
בשדות ובפרים	בכל מקום בכל הזמנים
באביב וקיץ חם,	ובזכות קטני עולם
בזכותם קים.	העולם קים!
העולם	משימות
בזכותו של מי קים?	1. מדוע, לדעתכם, בחר טשרניחובסקי להטיל את האחריות לעתיד העולם דווקא על הקטנים?
בזכותם של אפרוחים	2. הקטנים בשיר הם מעולמות שונים, ולא רק מעולם בני האדם. ציינו מאילו עולמות הם.
בקנים בין החוחים	3. בשיר מובאת ביקורת על עולם המבוגרים. הסבירו טענה זו.
בגגות ועל כל עץ רם,	4. מה הקשר בין השיר לבין הסיפור "הענק וגנו"?
בזכותם קים.	

תפילה אישית

עֲנֵת אוֹמֶרֶת לָאֱלֹהִים בְּעֶרֶב

מִלִּים : יְהוֹנָתָן גָּפוֹן ; לַחֵן : שְׁלום חֲנוּךְ

תַּעֲשֶׂה שְׁלֹסֹסָה יָעַל לֹא יִהְיוּ דְמָעוֹת,
תַּעֲשֶׂה שְׂדוּדָה רוֹת תִּקְנָה לִי אֶת כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ לְנִמְרוֹד,
תַּעֲשֶׂה שְׁאֲנִי אִדַּע בְּעַל-פֶּה אֶת כָּל הַשָּׁעוֹת.
תַּעֲשֶׂה שְׁלָגֶל יִהְיוּ סָרְטִים בְּשָׁעֵרוֹת.
תַּעֲשֶׂה שְׁנוֹרִית תִּצְיֵר בְּעֶרֶב,
תַּעֲשֶׂה שְׁמִשָּׁה יָבוֹא תִכְף,
תַּעֲשֶׂה שְׁלִיחַ מְרוֹד יִהְיוּ שְׂרִירִים
תַּעֲשֶׂה שְׁלִיחַ יִהְיוּ שִׁירִים,
תַּעֲשֶׂה שְׁהֲאִישׁ עִם הַקְּרָחַת וְהַמְעִיל הַכָּחַל יִגִּיד דְּבָרִים,
תַּעֲשֶׂה שְׁהַתִּינוֹק שְׂאוֹל יִדַּע לִלְכֹּת לֶאֱן שְׁצָרִיד,
שְׁעָדִית וְאוֹרִית יִלְמְדוּ טוֹב –
לְקָרָא, לְצִיר, וְאוֹלִי גַם לְכַתֵּב.
וְשֶׁהַלִּילָה לֹא יִהְיֶה כָּל-כֶּךָ רֵטֵב וְלַח,
תַּעֲשֶׂה שְׁלֹא יִהְיֶה לִי עָצוֹב כָּל-כֶּךָ.
תַּעֲשֶׂה שְׁמִחָה בְּבִקְרָא אֶקוּם לָגוֹן.
וְאִם לֹא אֶכְפֹּת לָךְ, וְיֵשׁ לָךְ עוֹד טִיפ-טִפַּת זְמַן –
כִּבְּהָ בְּבִקְשָׁה אֶת הָאוֹר הַקָּטָן,
אֲנִי כָּל-כֶּךָ עֵינִי, וְכִבְּרָה מִתַּחַת לְשִׁמְיָךְ.
וְתוֹדָה רַבָּה לָךְ מִמֶּנִּי וּמִכָּל הַמִּשְׁפָּחָה.

משימות

1. בשיר מוצג מצב שילדים רבים מכירים – תפילה לאלוהים לפני השינה, תפילה מלאת בקשות.
א. מיינו את הבקשות על-פי התבחינים האלה: בקשות אישיות, בקשות טכניות ובקשות רוחניות.
ב. השיחה עם אלוהים נעשית כאילו אלוהים הוא חבר מוכר וקרוב.
הוכיחו אמירה זו על-פי הסגנון ועל-פי התוכן.
2. באיזה זמן כתוב השיר? הסבירו מדוע.

לפניכם שיר נוסף העוסק בתפילה. קראו אותו, וענו על השאלות שאחריו.

אלהים עשה / שלומית פהן אסיף

אלהים עשה

ששום דבר לא יתקלקל היום
ומה שתכננתי לעשות – אעשה.
עשה שמזג האויר לא יתפרע
ומי שצריך להגיע אלי – יגיע.

אלהים עשה

שלא יגנבו לי את השקית
עם הסנדוויץ' והממתק
עשה שתמיד יהיה לי
מטבע בארנק

אלהים עשה

שאקבל מכתב
ממלאך המכתבים
עשה שגם אני אשמע
את מנגינת הכוכבים

אלהים יש לי עוד בקשה

והיא בלב נשארת
אני שומר אותה
לפעם אחרת.

משימות

1. בשיר הזה יש שימוש בצורת ציווי. איזו מילה היא בצורת ציווי? מדוע הכותבת השתמשה בצורה זו?
2. זוהי תפילה אישית-פרטית.
 - א. מי מבקש? כיצד יודעים? מה דעתכם על הבקשות?
במה שונה הבית האחרון מיתר בתי השיר?
 - ב. ערכו רשימה של הבקשות שדובר השיר מבקש. נסו למיין את הבקשות. (אפשר למיין על-פי דברים מוחשיים-יומיומיים ודברים מופשטים.)
 - ג. ערכו גם אתם רשימת בקשות. נסו למיין אותן.
(בקשות פרטיות, ציבוריות, למען המשפחה, לטווח קצר, לטווח רחוק...), ערכו את הבקשות שלכם לפי סדר חשיבות בעיניכם. נסו להסביר מה קובע את סדר החשיבות.
3. שימו לב ללוח הזמנים של השיר.
בראשית השיר הדובר מבקש שהמשאלות תתקיימנה "היום", בהמשך מתייחסות הבקשות לזמן עתיד. הוכיחו טענה זו.
4. אמצעי אמנותי – גְּלִישָׁה
לא כל שורה מסתיימת בנקודה, אלא גולשת לשורה הבאה. אמצעי זה יוצר תחושה של תנועה וזרימה בשיר. הסבירו טענה זו.
5. כל בית בשיר נפתח במילים: "אלוהים עשה", פרט לבית האחרון. שערו מדוע.
6. למה, לדעתכם, מתכוון הדובר בבקשה "עשה שגם אני אשמע את מנגינת הכוכבים"?
7. נסו להוסיף בית לשיר, ובו כתבו מה, לדעתכם, יבקש הילד "בפעם אחרת"?
8. ערכו השוואה בין השיר "אלוהים עשה" לבין השיר "ענת אומרת לאלוהים בערב". היעזרו בתבחינים האלה: מבנה, סוג הבקשות, סגנון.

תפילה לאומית

השיר "שיר לשלום" התפרסם מאוד והפך לשיר לאומי לא רק בגלל נושאו, אלא גם משום שהושר בערב בו נרצח יצחק רבין, ראש ממשלת ישראל, בשנת 1995. השיר קורא לכולם לא ללחוש תפילה לשלום, אלא לשיר בצעקה שיר לשלום.

שיר לשלום

מילים: יענקל'ה רוטבליט, לחן: יאיר רוזנבלום

ביצוע: מירי אלוני (קיימים עשרה ביצועים נוספים לשיר זה.)

תנו לשמש לעלות	תנו לשמש לחדר
לבקר להאיר,	מבעד לפרחים.
הזכה שבתפלות	אל תביטו לאחור,
אותנו לא תחזיר.	הניחו להולכים.
מי אשר כבה נרו	שאו עינים בתקוה,
ובעפר נטמן,	לא דרך כננות
ככי מר לא יעירו	שירו שיר לאהבה
לא יחזירו לקאן.	ולא למלחמות.
איש אותנו לא ישיב	אל תגידו יום גבוא -
מבור תחתית אפל,	הביאו את היום!
כאן לא יועילו	כי לא חלום הוא
לא שמחת הנצחון	ובכל הכפרות
ולא שירי הלל.	הריעו לשלום!
לכן רק שירו שיר לשלום	לכן רק שירו שיר לשלום...
אל תלחשו תפלה	
מוטב תשירו שיר לשלום	
בצעקה גדולה.	

משימות

1. א. העתיקו מהשיר פעלים שהם בצורת ציווי.
ב. העתיקו פעלים בצורת עתיד.
ג. מדוע רוב הפעלים בשיר הם בצורת עתיד?
מה הם מבטאים? כיצד צורת העתיד מבטאת את הרעיון בשיר?
2. הכותב משתמש במילות שלילה רבות ציינו אותם ואת תפקודם.
3. יש בשיר ביטויים המבטאים תקווה, אהבה וכדומה. זהו ורשמו אותם.
4. בשיר מספר בתים המתייחסים למתים. העתיקו את המשפטים המתייחסים אל המתים.
5. כיצד אפשר להבין את הבקשה בבית החמישי: "אַל תַּבְּיטוּ לְאַחֹר, הַנִּיחוּ לַהֲלָכִים"? האם יש כאן פגיעה בקדושת הנופלים? נמקו את תשובתכם.

י"ב בחשוון, 4 בנובמבר 1995

יום הזיכרון ליצחק רבין

"כן לשלום – לא לאלימות"

זו הייתה הסיסמה של העצרת
בה נרצח ראש הממשלה ושר הביטחון
יצחק רבין.

מי היה יצחק רבין?
מה היו פעולותיו?
במה האמין?
מדוע נרצח?
מדוע הפך הרצח ליום זיכרון לאומי?
על שאלות אלה ננסה לענות בהמשך.

קראו באחד מאתרי האינטרנט מאמר על יצחק רבין, ומיינו את פרטי התוכן בטבלה כמו זו שלפניכם..

ת"ז	רקע התקופה בה פעל	תפקידיו	אמונתו	אירועים חשובים בתקופתו

אתם רשאים להוסיף תבחינים נוספים אם תמצאו לנכון.

מדוע נרצח יצחק רבין?

ציינו בקיצור את אירוע הרצח ואת סיבותיו.

דיון

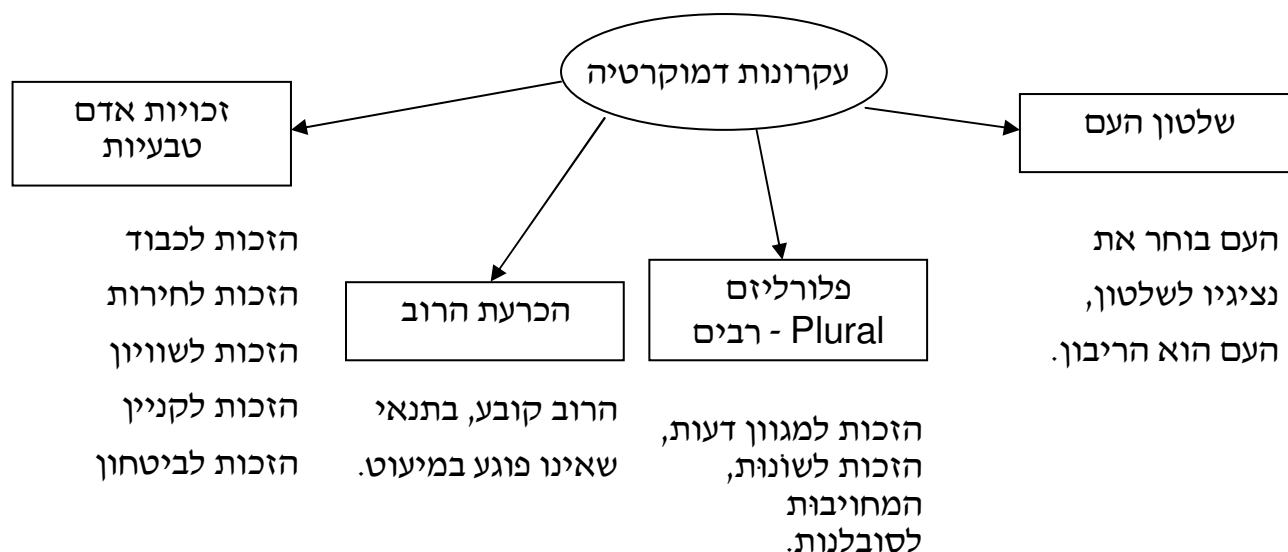
מדוע מציינים את רצח ראש הממשלה מדי שנה בשנה?

האם רק משום שנרצח ראש ממשלה?

כדי לענות על השאלה עלינו לבחון מהי **דמוקרטיה**, ומהם עקרונותיה.

דמוס – עם ; קרטיה – שלטון.
כלומר דמוקרטיה = שלטון העם.

להלן כמה מעקרונות הדמוקרטיה.

דיון כיתתי

אילו צורות שלטון אחרות מדמוקרטיה אתם מכירים?
איזה מקום תופס העם בצורות שלטון אלו?
אילו ערכים נפגעו, לדעתכם, בביצוע הרצח?
האם אלימות היא דרך לפתרון בעיות?
נמקו את תשובתכם, והביאו הוכחות מחיי המדינה או מחייכם.

בואו נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם קָטָן

מילים: לאה נאור, לחן: משה וילנסקי

בואו נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם קָטָן
אָנִי אֶתֶּךָ, אֶתְּךָ אֲנִי.
בואו נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם קָטָן
שְׁלוֹם קָטָן, אֲמַתִּי.

בואו נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם קָטָן,
לא שְׁלוֹם עוֹלָמִי,
תִּרְאוּ, אָנִי עוֹשֶׂה שְׁלוֹם קָטָן
עִם עֲצָמִי.

אָנִי לֹא אֶכְעַס בְּכֻלָּל,
אִם אוֹכֵל.
אָנִי לֹא אֶרְגִּיז אֶף אֶחָד
בְּמִיָּחַד.
אָנִי אֲוַתֵּר וְאֶתְּךָ תִּוַּתֵּר
פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר.

בואו נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם קָטָן
לֹא נִצְעֵק, לֹא נָרִיב,
פְּשׁוּט נִשֵּׁב בְּיַחַד, נִדְבָּר,
אוֹ נִקְשִׁיב.
אוֹלֵי זֶה לֹא שְׁלוֹם כָּל כָּף גְּדוֹל,
הוא פְּשׁוּט וְרָגִיל.
אֵךְ כָּל שְׁלוֹם צָרִיךְ גַּם אֵיכָשָׁהוּ
לְהִתְחִיל.

אָנִי לֹא אֶכְעַס בְּכֻלָּל,
אִם אוֹכֵל.
אָנִי לֹא אֶרְגִּיז אֶף אֶחָד
בְּמִיָּחַד.
אָנִי אֲוַתֵּר וְאֶתְּךָ תִּוַּתֵּר
פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר.

משימות

1. בשיר "בואו נעשה שלום קטן" מובאת תמצית העיקרון של חיים משותפים.
מצאו ארבע פעילויות שהכותבת ממליצה לבצע כדי להגיע לאותו שלום קטן.
2. הכותבת חוזרת ומדגישה נעשה "שלום קטן", "לא שלום עולמי", "לא שלום כל כך גדול".
מה המטרה, לדעתכם, ב"הקטנת" השלום?
הסבירו את המשפט "אני עושה שלום קטן עם עצמי".
4. החריזה בשיר משתנה, הבתים אינם סימטריים, השורות ארוכות וקצרות לסירוגין.
כיצד, לדעתכם, המבנה תורם לרעיון?
בפזמון החוזר מציגה הכותבת את הקושי מצדה לעשות שלום, מה שמקנה לשיר ממד אמתי – לא קל לעשות שלום.
אבל צריך להשתדל!

הַגָּשֶׁם הָרֹאשׁוֹן / אמירה בוקק

א

עמדתי לי בגגה שֶבְחָצֶר,
לפתע חשתי טפה על הסנטר.
טיפ ועוד טפות המון,
"סוף סוף הגשם הראשון!"
כמה נפלא!

ד

אם ימשך כל העונה,
לא תהיה בצרת השנה.
מפלס הכנרת יעלה, יעלה..
וכל ואדי יתמלא, יתמלא...
כמה נפלא!

ב

עצמתי את שתי עיני,
נשאתי אל על את פני.
הגשם שטף את ראשי
וגלש, דלג אל צוארי.
כמה נפלא!

ה

הרגשתי שאני מתחיל לדבר
כמעט כמו שיר, כמו משורר.
והגשם דגדג במשובה בלחני,
צחקקתי בקול מתענג: "אי!"
כמה נפלא!

ו

כשהגשם החל נחלש מעט,
פקחתי את עיני אט אט.
הצאתי במבט נרגש,
וראיתי שאני ממשי
מתחת ל... כביסה לבנה
ונוטפת מים של השכנה...

ג

ריח גשם של אדמה רטבה
יעלה מן האדמה הטובה
ומחר יוצצו פטריות
(ואולי גם סתנניות).
כמה נפלא!

משימות

1. כשקוראים את השיר "הגשם הראשון", מקבלים רושם שזהו אמנם הגשם הראשון. לקראת סוף השיר מתחילים לחיך, ומבינים שזה לא-באמת תיאור של גשם.
באילו שורות זה קורה?
2. אילו משפטים בחמשת הבתים הראשונים משכנעים אותנו שאמנם התיאור הוא של הגשם הראשון? העתיקו את המשפטים המתאימים.
3. מה ההבדל בין חמשת הבתים הראשונים לבין הבית השישי? (התייחסו למבנה, לתוכן ולחריזה).
4. מהם תפקידי המרכאות בבית א' ובבית ה'?
5. מה תפקיד שלוש הנקודות בבית ד'?
6. בשיר מופיעים פעלים בשלושת הזמנים: עבר, הווה ועתיד.
העתיקו דוגמה לפועל בכל זמן. ציינו גוף ושורש של כל פועל.

כ"ט בנובמבר

קראו באינטרנט מאמר בנושא, ומלאו את התבנית הכוללת את המרכיבים שלפניכם.

ת"ז – כ"ט בנובמבר

1. האירוע, המקום, הזמן
2. הרקע להחלטה
3. מסקנות ועדת אונסקו
4. מפת החלוקה
5. תוצאות ההצבעה
6. התגובות בקרב היהודים ובקרב הערבים

תוכלו לכתוב את הפרטים בטבלה כמו זו שכאן.

האירוע, המקום, הזמן	הרקע להחלטה	מסקנות ועדת אונסקופ	מפת החלוקה	תוצאות ההצבעה	התגובות בקרב היהודים ובקרב הערבים
---------------------------	----------------	---------------------------	---------------	------------------	---

דיון

מה היה קורה, לדעתכם, אילו קיבלו הערבים את הצעת האו"ם לחלוקה בכ"ט בנובמבר?

דמיינו איך הייתה נראית ארצנו, ומה היו יחסינו עם שכנינו בעקבות כך.

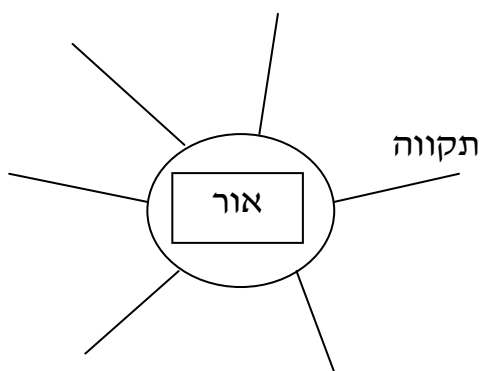

חנוכה – חג האורים

המילה אור והמילה אור קשורות זו לזו במשמעות: **אור** = קרינה של השמש,
= אש, להבה

משימות

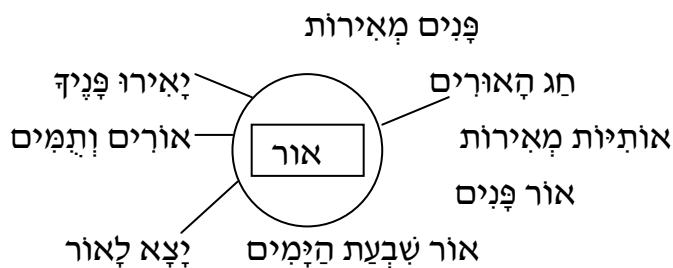
כתבו את צורת הרבים של המילה **אור**.
כתבו את צורת הרבים של המילה **אור**. מה מיוחד בצורה זו?
מצאו מילה נוספת, הקשורה לחנוכה, הנוהגת כמו המילה **אור**.

דיון

לכל אחד מאתנו יש **אור** פרטי. מהו?
אילו אסוציאציות (התעוררות של מחשבות)
עולות לכם מהמילה **אור**?

המילה **אור** והמילה **אור** מופיעות בביטויים רבים.
כתבו במחברת את המשמעות של כל ביטוי, והוסיפו ביטויים שאתם מכירים.

במסורת היהודית משמעות המילה **אור** היא התגלות אלוהית, רמז לשכינה.

לפניכם ארבעה קטעי מקור על חנוכה. קראו את הקטעים בעיון רב, ובצעו את שתי המשימות שלפניכם.

1. כתבו את סיפור חנוכה במילים שלכם. היעזרו בדף השאלות, בקטעים ובידע האישי שלכם.
2. כתבו כללים הקשורים להזלקת נרות חנוכה.

לכתיבת הסיפור שלכם היעזרו בשאלות שלפניכם.

1. באיזו תקופה מדובר? (על-פי קטעים א' ו- ב')
2. באיזו בעיה נתקל עם ישראל? (על-פי קטע א')
3. אילו פעולות עשו היוונים נגד עם ישראל? (על-פי קטע ב')
4. אילו פעולות עשה ה' למען עמו? (על-פי קטע א')
5. כיצד גמל עם ישראל ל- ה'? (על-פי קטע א')
6. מתי חל נס חנוכה? (על-פי קטע ב')
7. תארו את הנס. (על-פי קטע ב')
8. מדוע מציינים את חג חנוכה? (על-פי קטע ב')
9. מה תפקיד הנרות שאנו מדליקים? (על-פי קטע ג')
10. מה אסור לעשות בהם? (על-פי קטע ג')
11. אילו ברכות מברכים על הנרות? מהן הברכות בלילה הראשון? (על-פי קטע ד')
12. מה תפקיד השמש? מדוע הוא נחוץ? כיצד משתמשים בו? (על-פי קטע ד')
12. מה עושים לאחר שמדליקים נרות? (על-פי קטע ד')

כדי לבדוק אם סיפור החנוכה שכתבתם משקף את המידע מהמקורות ההיסטוריים, היכנסו לאחד האתרים, קראו את המקור, והוסיפו נתונים שלא כתבתם בסיפור שלכם. את התוספות כתבו בצבע שונה.

מן המקורות – דינים ומנהגים

קטע א' – פיוט לחנוכה

בימי מתתיהו בן-יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו,
כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל
לשכחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך,
ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם,
רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם,
מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים
ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך
לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך,
ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה.
ואחר-כך באו בניך לדביר ביתך
ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך
והדליקו נרות בחצרות קדשך
וקבעו שמונת ימי חנכה אלו בהלל ובהודאה
ונודה לשמך הגדול סלה.

פרקן – הצלה, גאולה, ישועה. **דביר** – המקום הקדוש ביותר בבית המקדש.

קטע ב' – הלכות חנוכה, פרק ג'

בבית שני, כששמלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסק
בתורה ובמצוות... ונכנסו להיכל, ופרצו בו פרצות, וטמאו הטהרות, וצר להם
לישראל מאוד מפניהם, ולחצום לחץ גדול – עד שרחם עליהם אלהי אבותינו
והושיעם מידם. וגברו בני חשמונאי, הכהנים הגדולים, והרגו והושיעו ישראל
מידם. והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה המלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד
החרבן השני

וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה. ונכנסו
להיכל ולא מצאו שמן טהור, אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד
בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שפתשו זיתים והוציאו שמן
טהור.

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתם מלילי חמשה ועשרים בכסלו, ימי שמחה והלל, ומדליקים בהם הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות.

קטע ג' – מן התפילה לחנוכה

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות, שעשית לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה, על-ידי כהניך הקדושים וכל שמונת ימי חנכה הנרות הללו קדש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסידך ועל ישועתך ועל נפלאותיך

קטע ד' – מתוך ספר התודעה

"בלילה הראשון, קדם שמדליק מברך שלוש ברכות: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של חנכה, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, שהחיינו וקימנו והגענו לזמן הזה – ומדליק. בשאר הלילות מברך שתי ברכות הראשונות בלבד, אבל אינו מברך שהחיינו."

נוהגים להדליק בכל לילה נר אחד נוסף על נרות חנכה והוא הנקרא "שמש". כלומר נר זה מתר להשתמש בו, לראות לאורו, להדליק ממנו לאחרים וכיוצא באלה, ואלו נרות חנכה אסור להשתמש באורם כל זמן שהם דולקים למצוה. לפיכך מדליקים את ה"שמש", כדי שלא יבוא ליהנות מן המצוה, אלא ממנו בלבד. וקובעים מקום מיוחד לנר השמש, ולא נעמד בשורה אחת עם שאר הנרות, כדי שיהא הפר שגר זה אינו מן המצוה. וראוי להקפיד שיהא גם אור אחר בבית, חוץ מהנר המוסף.

נוהגים שאין מדליקים מנר לנר. כלומר אין משתמשים בנר חנכה, אפלו להדליק ממנו נר אחר באותה מנוחה, אלא מדליק את כלם בנר ה"שמש" או בנר אחר.

אחר שהדליק הנר הראשון, בעוד שמדליק שאר הנרות, אומר "הנרות הללו" וכולי. גמר להדליק, שרים פזמוני חנכה, איש איש כמנהגו.

זמן הדלקת נר חנכה מיד בצאת הכוכבים, ואולם בדיעבד כל הלילה אפשר להדלקה, כל זמן שבני הבית נעורים.

הנרות צריכים שיהיו דולקים חצי שעה. לפיכך צריך בשעת ההדלקה ליתן שמן שיספיק כדי חצי שעה.

נתן שמן יותר מן השעור – מתר לכבות את הנרות אחר חצי שעה, כדי שישאר להדלקה של מחר, או ליהנות ממנו הנאה אחרת.

יום הולדת לחיים נחמן ביאליק – המשורר הלאומי

חיים נחמן ביאליק נולד ב- י' בטבת תרל"ג, 9 בינואר 1873, ונפטר בכ"א בתמוז תרצ"ד, 4 ביולי 1934. ביאליק זכה לתואר "המשורר הלאומי". הוא נולד בכפר ראדי בתחום המושב של האימפריה הרוסית (כיום אוקראינה), התייתם מאביו בגיל צעיר ועבר לגור אצל סבו הקפדן והאדוק. בהיותו בגיל 15, כששהה בישיבת וולוז'ין, כתב את שירו הראשון "אל הציפור". ביאליק עזב את הישיבה והחל ללמוד לימודים כלליים. ביאליק השתתף בשני קונגרסים ציוניים וביקר בפעם הראשונה בארץ ישראל בשנת 1909. ב- 1924 עלה ביאליק לארץ ישראל ותרם להפיכתה של תל-אביב למרכז התרבותי והספרותי של היישוב. חלק גדול משיריו הם תגובה לאירועים בעלי חשיבות לאומית. ביאליק נחשב לחדשן בשירה העברית והשפיע על משוררים אחריו, וכינו אותם "דור ביאליק". הוא פעל גם בתחום השפה וחדש מילים כמו תברואה, חשמל, טכניקה ודפוס. חלק מהמילים שחדש נקלטו בשפה, וביניהן המילים: שלדג, פקח, מצלמה, ייבוא וייצוא, גחלילית. ביאליק הוא אחד המשוררים ששיריו מולחנים ביותר בזמר העברי. לאחר מותו הפך ביתו בתל-אביב למוזאון ולמרכז כינוסים תרבותיים וספרותיים.

משימה

מצאו הגדרות לערכים שבמסגרת, וכתבו מדוע, לדעתכם, היה ביאליק המשורר הלאומי.

לאומי – לאומיות

שִׁיר הָעֲבוּדָה וְהַמְּלָאכָה / חַיִּים נְחֵמָן בִּיאֵלִיק

מִי יִצְלִינוּ מִרָעָב	מִי יִתֵּן לָנוּ כֶּסֶּוֹת בִּקְרָ?
מִי יֵאָכִילֵנוּ לֶחֶם רֵב?	וּמִי בַחֲשָׁד יִתֵּן אוֹר?
וּמִי יִשְׁקֵנוּ כּוֹס חֶלֶב?	מִי יַעַל מִיָּם מִן הַבּוֹר?
לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה? –	לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה? –
לְעֲבוּדָה וְלַמְּלָאכָה!	לְעֲבוּדָה וְלַמְּלָאכָה!

וּמִי נָטַע עֲצִים בָּגֶן,
לְפָרִי וּלְצֹל, כָּל מִין וָזֶן
וּבִשְׁדוֹת זֶרַע דָּגָן?
לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה? –
לְעֲבוּדָה וְלַמְּלָאכָה!

מִי הִכִּין לָנוּ פֶּנֶת גֶּגֶן,
גֹּדֶר לָגֶן, לְכָרֶם סִיג,
וּמִי טָרַח וּמִי דָאָג
לְכָבוֹד שְׁבֵת, לְכָבוֹד הַחֹג?
לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה? –
לְעֲבוּדָה וְלַמְּלָאכָה!

עַל-כֵּן נַעֲבֹד, עַל-כֵּן נַעֲמַל
תְּמִיד בְּכָל יְמֵי הַחַל.
כָּבֵד הָעֵל, נָעִים הָעֵל!
וּבִעַת הַכְּנָאִי נְשִׁיר בְּקוֹל
שִׁירֵי-תוֹדָה, שִׁירֵי-בְרָכָה
לְעֲבוּדָה וְלַמְּלָאכָה!

1. השיר נכתב בשנת 1932, כשעוד לא הייתה מדינה. הוא נכתב על רקע השאיפה לשינוי תדמיתו של היהודי.
מה היה המצב בארץ ישראל באותה תקופה?
היעזרו במידע שלפניכם.

"כיבוש העבודה"

הרעיון התפתח בראשית ההתיישבות הציונית בארץ ישראל (העלייה שנייה). המטרה הייתה ליצור יהודי "חדש", יצרן ועובד בעבודת כפיים, השונה מהדמות של היהודי הגלותי אשר עסק בעיקר במסחר, במלאכה זעירה ובהלוואות בריבית.
"כיבוש העבודה" נתפס כשלמות נפשית הנובעת, מצד אחד, משייכות לעם, ומצד אחר, מעבודת אדמה.
ארץ נקנית ביזע ובעבודה, ולא בכסף ובדם.

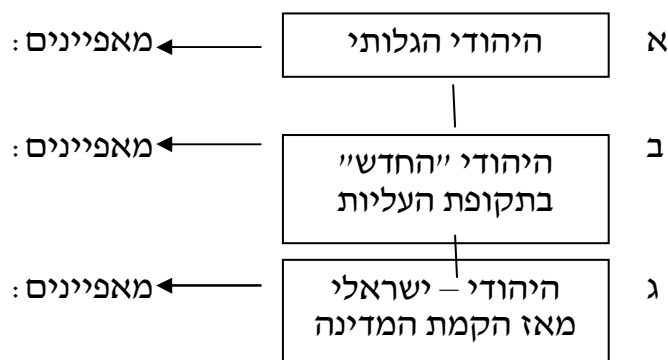
א"ד גורדון, איש העלייה השנייה, עלה לארץ בגיל מבוגר ועבד עבודת כפיים עם כל הצעירים.

מביטויו הידועים: **בְּעִבּוּדָה לְקִינוּ בְּעִבּוּדָה נִרְפָּא !**

דיון

לדעת א"ד גורדון, העבודה היא יסוד הקיום של האדם.
מה דעתכם על תפיסה זו? (אין הכוונה רק לעבודת כפיים).

לפניכם תרשים המסכם את דמותו המשתנה של היהודי מאז הגולה ועד היום.

עבודה בקבוצות

התחלקו לקבוצות, כל קבוצה תבחר את דמות היהודי שהיא מעוניינת לעסוק בו.

כתבו מה הם המאפיינים של הדמות. המאפיינים יכללו מקום חיים, עיסוקים, תפיסות חיים (יהדות כדת, כלאום), דימוי היהודי בעולם ועוד. הוכיחו את דבריכם באמצעות קטעי מקור.

2. המשורר מפרט מגוון של בעלי מלאכה. אילו הם?

3. את מי משבח השיר?

האם לדעתכם, השיר מתאים גם לימינו? נמקו את דעתכם.

מבנה וסגנון

4. השיר בנוי מחמישה בתים.

ארבעת הבתים הראשונים הם בעלי מבנה שונה מזה של הבית החמישי. מהו השוני? (רמז: מילות שאלה, תוצאה, סימני פיסוק ועוד).
מה משותף לכל חמשת הבתים?

5. השיר רווי שאלות הקרויות "שאלות רטוריות". מה תפקידן?

שאלה רטורית – שאלה שאין מטרתה לקבל תשובה ממשית, אלא לעורר ולהבחין בבעיה או ברעיון.

6. שימו לב לחריזה. היכן היא זהה?

מילים מילים...

7. בשיר קיימים ביטויים המוכיחים את האהבה לעבודה. העתיקו אותם.

8 א. מצאו בשיר מילים **נרדפות**.

ב. מצאו בשיר מילים **מנוגדות**.

9. לפניכם צירופים עם המילה "**עבודה**" מתוך "מילון אבן שושן המרוכז". העתיקו את כל הצירופים, וכתבו לחמישה מהם משפטים מתאימים.

עבודה בעיניים [בלשון הדיבור]: אמירת דברים בכוונה להטעות ולהונות.
עבודה זרה: 1. פולחן אלילים (הרבה בתלמוד); 2. שם מסכת במשנה ובתלמוד בסדר נזיקין, העוסקת בדיני איסור של עבודת אלילים; 3. כינוי למלאכה בזויה, עבודה שהיא זרה ומאוסה על הבריות.
עבודה יזומה: עבודת דחק, עבודה שמספקת הממשלה כדי להקל את האבטלה.

עבודה לפי הספר: שביתה חלקית המתבטאת בעבודה בקצב אטי, כאילו על-פי הפירוש המילולי של הכתוב בספר ההוראות.

עבודה מְפַרֶקֶת: עבודה קשה ומעייפת.

עבודה פרודוקטיבית: עבודה יצרנית, עיסוק בדברים מועילים לפרט או לכלל.

עבודה סיוזיפית: עבודה קשה שאינה מביאה תועלת לעושיה, הוצאת כוח לבטלה.

עבודה שבלב: תפילה מתוך רגש פנימי אמתי.

עבודה שחורה: מלאכה פשוטה, שאינה דורשת ידיעה מקצועית, אלא כוח גופני לביצוע פעולות מכניות בלבד.

עבודת אדמה: חקלאות, פלחה, עיבוד שדות לשם קבלת יבולם.

עבודת אלילים (גְּלוּלִים): עבודת כוכבים ומזלות. כינויים רווחים בתלמוד לפולחן לאלילים.

עבודת גִּמְר/גִּמְר: חיבור בעל אופי מחקרי של תלמיד בבית ספר גבוה, או בבית ספר תיכון, לשם קבלת תואר או תעודה.

עבודת דנאידות: משל לעבודת סרק שאין לה סוף [ראו ערך **חבית**, **חבית של דנאידות**].

עבודת ה' (יהושע כ"ב כ"ז). **עבודת הבורא** (שולחן ערוך א, ד): קיום המצוות המעשיות לפי הדת.

עבודת יד: מוצר שנעשה בידיים, ולא במכונות בבית חרושת.

עבודת ידיים: עבודה המבוצעת בידי אדם, ולא במכונות.

עבודת מתנה: 1. מעשה התנדבות, דבר שאדם עושה שלא כדי לקבל פרס; 2. כינוי לעבודת הקודש שניתנה לכוהנים וללוויים במקדש.

עבודת כפיים: עבודה פיזית, הנעשית בידיים, כגון נגרות ומכונאות.

עבודת מטה: עבודת הכנה שיטתית ומסודרת בנושא מורכב, הנעשית בידי קבוצת מומחים, והצגתה לשם דיון וקבלת החלטות.

עבודות עפר: עבודות הנעשות בציור מכני כבד לשם הכנת תשתית לכביש, לבניית בתים וכדומה.

עבודות ציבוריות, עבודות שיש בהן תועלת ציבורית אזרחית, כגון סלילת כבישים, דרכים, ביוב וכדומה.

עבודת נמלים: כינוי לעבודה הדורשת טיפול ממושך ומייגע בפרטים רבים וקטנים.

עבודת המלך: כינוי לשירות בצבא.

עבודת עבד: עבודה קשה מתוך ניצול מוחלט של כוחות העובד.

עבודת פרך: 1. עבודה קשה המפרכת את גופו של העובד ומתישה את כוחותיו. 2. עבודת כפייה שנתחייב בה אסיר.

עבודת הקדוש: פולחן דתי, קיום המצוות המעשיות.

ייחודו של יוצר – יהונתן גפן

1. קראו את הביוגרפיה של יהונתן גפן, וערכו לו ת"ז. הוסיפו תמונה.
2. לפניכם מקבץ של שירים מאת יהונתן גפן וכן שיר אחד מהמשוררת רחל, ולאחריהם מובאות חמש מטלות.
הכיתה תתחלק לקבוצות, בכל קבוצה שלושה-חמישה תלמידים. כל קבוצה תבחר במטלה אחת, ובסיומה תחבור לקבוצה נוספת שבחרה באותה מטלה ותדון עמה במטלה כדי להגיע לסיכום משותף.
הסיכום יוצג במצגת בפני הכיתה.

הילד האדם / יהונתן גפן

א. פגשתי אתמול בגשם פתאום, ילד ג'ינג'י, ילד אדם.	ד. כשהתקרבותי למקום הייתי יכול לראות, שיש לו גם מעיל אדם, מגפיים אדמים.
ב. הוא היה כל-כך אדם שזה קצת הפחיד. ובהתחלה חשבתי שהוא לפיד.	ה. הוא הסתכל בי, בגשם, פתאום, והוא חיך אלי חיוך אדם.
ג. היו לו נמשים אדמים על הפנים. ואיזה תלתלים! כל אחד יותר אדם מהשני.	ו. פגשתי אותו אתמול בכביש לבית שערים והוא אמר שהוא יוסי, ומאז אנחנו חברים, חברים.

הילד הצהב / יהונתן גפן

א. את הילד הצהב ב. כי הוא לא יושב בשקט, ג. הילד הצהב משחק ומשתולל,
אני עוד לא כל-כך מכיר ילד שובב וגבוה, ויעל ואני חושב שהייתי יכול להיות
וזה קצת קשה מסתכלת בו ממש חבר שלו,
לשבת ולכתב עליו שיר. כשאני לא מסתכל. לו היה מפסיק לרגע להסתכל
ביעל.

הילד סתם / יהונתן גפן

(לחן: שלמה יידוב)

הוא יושב לבדו	יש לו כלב זאב
בספסל האחרון,	וסבא בירושלים
לוקח עתון	והוא נראה חכם
ועושה ממנו אירון.	כי יש לו משקפים.
אף פעם לא מתופח	לפעמים מתחשק לי
ולא צועק.	להגיד לו איזה דבר,
כשכלם עומדים ומדברים,	אבל תמיד נדמה לי
הוא יושב	שאי אפשר.
ושותק.	

הילד הכי קטן בפתח / יהונתן גפן

הייתי הילד הכי קטן בפתח,
הכי קטן בשעור,
והכי קטן בהפסקה.
בסוף השנה כשהיו מצלמים,
ואני, הנמוך,
תמיד עומד בסוף הילדים
על ארנז הפוך.
הילדים הגבוהים עומדים בשורה,
ופתאום אני מטר ועשרה,
ראשי נוגע בחגורה של המורה.
בליקה הייתי בוכה לי
בתוך השמיכות.
"אלהים, תעשה שלא יסתירו לי
ושאוכל לראות!"
אני חושב שמישהו למעלה
שמע את הדברים,
כי עכשו אני גם בן שבע
וגם מטר ועשרים.

איך שיר נולד / יהונתן גפן

מתוך "הכבש הששה עשר"

לחן: יוני רכטר

איך שיר נולד?
כמו הצחוק.
זה מתחיל מבפנים
ומתגלגל החוצה.
איך שיר נולד?
כמו תינוק.
בהתחלה זה כואב,
אחר-כך יוצא החוצה
וכלם שמחים,
ופתאום –
איזה יפי!
הוא הולך לבד.
איך שיר נולד?
כמו תינוק.

מטלה מספר 1 – הילד הצהוב, הילד האדום

- מדוע מכנה המשורר את הילדים על-פי צבעים?
- מה תחושותיו של המשורר כלפי הילד האדום ומה תחושותיו כלפי הילד הצהוב?
- ציירו את הילדים כפי שהם מתוארים בשירים.
- נסו לכתוב שיר על ילד, והדגישו את אופיו הייחודי (מנומס, חצוף, בכיין, עליז).

מטלה מספר 2 – הילד סתם

- האם אתם מסכימים עם הכינוי "ילד סתם"?
- במה שונה הילד המתואר בשיר מהילדים האחרים?
- נסו להסביר מדוע, לדעתכם, מכנה המשורר את הילד בשיר "ילד סתם". (היעזרו בבית אחרון.)
- האם קרה לכם מקרה בו חשבתם שילד שפגשתם הוא "סתם", והתברר לכם שטעיתם? ספרו על מקרה זה.

מטלה מספר 3 – הילד הכי קטן בכתה

- ציינו את כל האירועים המוזכרים בשיר.
- מהם רגשותיו של הילד בשיר?

מטלה מס' 4 – איך שיר נולד

- משוררים רבים עוסקים בתהליך היצירה. המשורר מציג בשיר זה שתי מטפורות: יצירת שיר היא כמו צחוק; יצירת שיר היא כמו לידת תינוק. הקבילו את תהליך יצירת השיר ללידת תינוק: קצב, יציאה החוצה, שמחה, עצמאות.
- הוסיפו בית לשיר של יהונתן גפן, שיבטא את תהליך יצירת שיר. דוגמה: אי-הבנה שמסתיימת בהבנה או תחושת עלבון שמסתיים בבכי, וכדומה.

ט"ו בשבט

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה / נָתַן זֶד

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה.
כְּמוֹ הָעֵץ הוּא שׂוֹאֵף לְמַעַל
כְּמוֹ הָאָדָם הוּא נִשְׂרָף בָּאֵשׁ.
וְאֵנִי לֹא יוֹדֵעַ
אֵיפֹה הֵייתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה.
כְּמוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה.

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה.
כְּמוֹ הָאָדָם גַּם הָעֵץ צוֹמַח
כְּמוֹ הָעֵץ הָאָדָם נִגְדֵעַ
וְאֵנִי לֹא יוֹדֵעַ
אֵיפֹה הֵייתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה.
כְּמוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה.

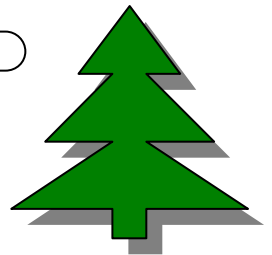
כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה
כְּמוֹ הָעֵץ הוּא צֶמַח לְמִים
כְּמוֹ הָאָדָם הוּא נִשְׁאָר צֶמַח.
וְאֵנִי לֹא יוֹדֵעַ
אֵיפֹה הֵייתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה.
כְּמוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה.

משימה

ציינו את המשותף בין העץ לאדם על-פי השיר.

האדם

העץ

A large bracket above a scroll-like writing area with five horizontal lines for text.

הקשר בין האדם לטבע

ט"ו בשבט מקשר בין האדם לטבע.

במקורות מושווה האדם לעץ. האדם מצווה לנטוע בכל גיל ובכל מצב, גם אם הארץ מלאה כל טוב:

אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל: אף-על-פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו: נשב ולא נטע, אלא יהיו זהירים בנטיעות... כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שננטעו אחרים, אף אתם יהיו נוטעים לבניכם, שלא יאמר אדם: אני זקן, כמה שנים אני חי, מה אני עומד ומתיגע לאחרים? מחר אני מת!...

לפיכך לא יבטל אדם מן הנטיעות, אלא, כשם שמצא – עוד יוסיף ויטע, אפלו יהיה זקן.
(מדרש תנחומא פרשת קדושים).

לפני כניסתם לארץ כנען ציווה ה' על בני ישראל לנטוע עצים בארץ:

"וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" (ויקרא, י"ט).

דיון

מדוע, לדעתכם, ניתן הציווי במקרא? האם יש לקיימו גם כיום?

פֶּשֶׁם שִׁיגְעוּ אֲבוֹתַי / מעובד על-פי מדרש "ויקרא רבה"

מעשה באדריאנוס המלך שהיה עובר בשבילי טבריה. ראה זקן אחד שעומד וחופר חפירות ונוטע נטיעות.

אמר לו: זקן, זקן! בן כמה אתה היום?

אמר לו: בן מאה שנה.

5 אמר לו: אתה זקן בן מאה שנה, עומד וטורח ונוטע נטיעות – וכי סבור אתה לאכול מהן?!

אמר לו: אדוני המלך, הריני נוטע. אם אזכה – אוכל מפרות נטיעותי; ואם לאו – כשם שיגעו לי אבותיי, כך אני יגע לבניי.

אמר לו: בחייך, זקן, אם הנטיעות שלך עושות פירות בימינו, אתה מאכילנו מהם.

10 לימים עשו אילנותיו תאנים.

אמר: הגיעה השעה שאלך אצל המלך.

מה עשה אותו זקן? נטל סלסלה ומילא אותה בכורות של תאנים יפות ועלה ועמד בשער פלטין של מלך.

אמרו לו השוערים: מה עסקך?

15 אמר להם: לכנס אצל המלך אני מבקש.

הכניסוהו אצל המלך. כיוון שנכנס אמר לו: מה עסקך?

אמר לו: אני הוא אותו זקן שעברת עליי, ואני חופר חפירות ונוטע נטיעות, ואמרת

לי: אם הנטיעות הללו עושות פירות בחייך, אתה מאכילנו מהם. והרי זכיתי, והתאנים הללו מפרותיהם הן.

20 אותה שעה אמר אדריאנוס לעבדיו: הושיבוהו על כיסא של זהב, וטלו הסלסלה מידי והריקוה ומלאוה דינרי זהב.

אמרו לו עבדיו: וכל כך אתה מכבד לאותו זקן? אמר להם: בוראו מכבדו – ואני לא אכבדו?

דיון כיתתי

1. מדוע היה המלך אנדריאנוס מלא פליאה ממעשיו של הזקן בן המאה ומילא את כליו דינרי זהב?

2. **פיתוח בר קיימא** – חשיבה עתידית לגבי משאבי טבע (מים, קרקע, אוויר).

כיצד קשור המדרש למושג **"פיתוח בר קיימא"**?

פורים

מן התפלה

שושנת יצלב צהלה ושמחה:
בראותם יחד תכלת מרדכי:
תשועתם הייתה לנצח:
ותקנתם לכל דור ודור:
להודיע שכל קניף לא יבשו:
ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך:
ארור המן אשר בקש לאבדי:
ברוך מרדכי היהודי.
ארורה זרש אשת מפחיד:
ברוכה אסתר בצדי:
וגם חרבונה זכור לטוב:

קניף - המקווים לעזרתך
החוסים בך - הבוטחים בך
לאבדי - להשמיד אותי
זרש אשת מפחיד - זרש, אשת המן, שהפחידה אותי
חרבונה - שם של שרי המלך אחשוורוש

סיפור המגילה (תמצית הפרקים)

א. רקע לסיפור – משתה אחשוורוש

לפני שנים רבות, אחרי שנחרב בית-המקדש בירושלים, גורשו היהודים מארץ-ישראל, והם התפזרו בין העמים. חלקם גרו בעיר שושן הבירה תחת שלטונו של המלך אחשוורוש, מלך פרס ומדי, שמלך מהודו ועד כוש, 127 מדינות. במלאות שלוש שנים למלכותו קיים המלך משתה לכל שריו ועבדיו. גם ושתי המלכה ערכה משתה לנשים. כעבור שבעה ימים ביקש המלך השיכור להביא את המלכה ושתי ולהראותה לכל אורחיו, אך המלכה ושתי סירבה לבוא. המלך כעס מאוד, ובעצת שריו ועבדיו החליט לגרש אותה. לאחר שגירש את ושתי, ציווה המלך אחשוורוש על שריו ועל עבדיו למצוא לו מלכה אחרת, יפה יותר. המשרתים עברו בכל ארצות מלכותו, חיפשו ואספו לארמון את כל הנערות היפות, כדי שהמלך יבחר לעצמו את המלכה.

ב. המלך בוחר באסתר למלכה חדשה

בין הנערות היפות שנבחרו הייתה גם אסתר היהודייה, נערה יתומה, שגדלה בבית הדוד שלה מרדכי. כשנלקחה אסתר לארמון המלך, ציווה עליה מרדכי היהודי לא לגלות את מוצאה היהודי. מבין כל הנערות אהב אחשוורוש את אסתר ובחר בה להיות המלכה. מרדכי ישב סמוך לארמון המלך כדי לדעת את שלום אסתר. יום אחד, ביושבו סמוך לשער הארמון, שמע מרדכי את שני סריסי המלך מתכננים להרוג את אחשוורוש. מרדכי גילה את הדבר לאסתר, היא הזהירה את המלך, וכך ניצלו חייו.

ג. המן הרשע מתכונן להרוג את כל היהודים

למלך אחשוורוש שרים ועבדים, אך ראש השרים, הנכבד מכולם, היה המן, איש רע ואכזר, שדרש מכל האנשים שיכרעו וישתחוו לפניו. ואכן, כולם כרעו ברך לפניו. רק מרדכי היהודי, דודה של אסתר, סירב להשתחוות בפניו. המן התרגז מאוד, ומשום כך שנא את כל היהודים. הוא החליט להרוג את כולם ביום אחד. כדי לקבוע את היום המתאים הפיל "פור" – ערך הגרלה בין כל

ימות השנה, והגורל נפל על יום י"ג באדר. מכאן השם "פורים" על שם הפור שהפיל המן.

אחרי שהמן קבע את היום, הוא קיבל את אישור המלך להשמיד את כל היהודים, היושבים במדינות המלך אחשוורוש. משנודע הדבר ליהודים, כינס מרדכי את כולם בבתי-הכנסת. הם צמו והתפללו לאלוקים שלושה ימים רצופים, שיציל אותם מידי המן הרשע ומגזירותיו.

ד. אסתר מתכוננת לבוא לפני המלך אחשוורוש

מרדכי ביקש מאסתר המלכה, שתנסה להשפיע על אחשוורוש לבטל את הגזירה הרעה נגד היהודים. אסתר פחדה לפנות אל המלך, אך הבינה שרק היא יכולה לנסות לשנות את הגזירה. היא התאזרה באומץ-לב, פנתה אל המלך וביקשה לדבר אִתּוֹ. בבואה אל המלך, מצאה אסתר חן בעיניו. הוא הושיט לה את שרביט הזהב ואמר לה: "מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך? עד חצי המלכות וינתן לך." אסתר ביקשה רק זאת, שהמלך והמן יבואו אל המשתה שהיא עוֹרֶכֶת לכבודם בביתה. המן שמח מאוד על הכבוד שנפל בחלקו, שהוזמן לבית המלכה, אך בצאתו מהארמון, בראותו את מרדכי בשער המלך, שאיננו משתחוה לו, התמלא זעם וְחֵמָה. הוא מיהר אל ביתו וסיפר לזרש אשתו ולעשרת ילדיו על הכבוד שנפל בחלקו, אך הכבוד איננו שווה לו, כל עוד מרדכי איננו משתחוה לו. אז הציעו בני משפחתו לבנות עץ גבוה ולתלות עליו את מרדכי היהודי. העצה שימחה את המן.

ה. בלילה ההוא נדדה שנת המלך

בלילה ההוא נדדה שנת המלך. הוא ציווה על משרתיו לקרוא לפניו מתוך ספר הזיכרונות. הקטע שהוקרא לפניו היה הסיפור המתאר איך הציל מרדכי היהודי את המלך ממוות. זה קרה כאשר מרדכי היהודי גילה למלך אחשוורוש כי בִּגְתָן וְתֶרֶשׁ ביקשו להרגו. עתה נזכר המלך כי עדיין לא הודה למרדכי, ולא נתן לו שום פרס על שהציל את חייו.

המלך קרא להמן ושאל אותו: "מה לעשות לאיש אשר המלך חפץ ביקרו?" המן היה בטוח שהמלך מתכוון אליו, לכן הציע שילבישו אותו בבגדי מלכות וירכיבו

אותו על סוס המלך ברחובות שושן עיר הבירה, ואחד משרי המלך יוליך את הסוס ויקרא לפניו: "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו!"

ו. מפלת המן

אז אמר המלך להמן שימהר וייקח את הלבוש ואת הסוס ויעשה כך למרדכי היהודי היושב בשער הארמון. המן הלביש את מרדכי היהודי בבגדי מלכות, הרכיב אותו בחוצות העיר וקרא לפניו: "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו."

לאחר שהרכיב המן את מרדכי בחוצות העיר, חזר לביתו, "והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש". המן סיפר לבניו ולזרש אשתו כל מה שקרה לו, והם אמרו לו: "מה שקרה לך עכשיו עם מרדכי היהודי הוא סימן למה שיקרה לך בעתיד, כי נפול תיפול לפניו."

ז. משתה אסתר המלכה

המלך אחשוורוש והמן באו אל משתה אסתר המלכה. לאחר שהמלך שתה ואכל, אמר לאסתר: "מה שאלתך אסתר המלכה ותינתן לך, ומה בקשתך עד חצי המלכות ותיעש." אסתר המלכה ענתה: "תינתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי..." – אסתר סיפרה למלך על הגזירה של המן הרשע להרוג ולהשמיד את כל היהודים. עתה גילתה לו שהיא אכן יהודייה, ומשום כך נידונה למות עם אחיה היהודים.

כששמע זאת המלך, כעס מאוד ושאל: "מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלא לבו לעשות כן?" – ענתה אסתר: "איש צר ואויב המן הרע הזה!" – המן נבהל מאוד מדברי אסתר ומתגובת המלך, ואכן מיד ציווה המלך לתלות את המן הרשע על העץ אשר הכין למרדכי היהודי.

ח. הצלת היהודים

לאחר הדברים האלה גילתה אסתר למלך את קרבתו של מרדכי אליה. "ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי". ומרדכי נעשה למשנה למלך.

אסתר הוסיפה והתחננה לפני המלך שיבטל את הגזרה הרעה להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים בכל מדינות המלך אחשוורוש, והמלך אמר למרדכי לכתוב פקודה חדשה ולחתום בטבעת המלך. בפקודה החדשה תינתן רשות לכל היהודים לעמוד על נפשם, להרוג את מי שינסה להרוג אותם ולהתנקם באויביהם. כך הפך היום הרע, שבו רצה המן להרוג ולהשמיד את כל היהודים, ליום שמחה וששון.

"ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ועטרת זהב."

"והעיר שושן צהלה ושמחה: ליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר."

מאז נוהגים בכל שנה, ב- י"ד – ט"ו באדר, לחגוג את חג הפורים בדיוק בתאריך שבו התהפך הכול: "מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב לימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים."

הכניסו את סיפור המגילה לתוך תבנית סיפורית כפי שלמדתם. נתחו את הסיפור לפי מחוון של סיפור עלילה.

בחרו פרק אחד מהמגילה, וקראו אותו קריאה קולית בכיתה (קריאת שרשרת).

ענו על השאלות שלפניכם.

1. מי היה אחשוורוש ועל מי שלט?
2. מי היה המן?
3. מה הייתה גזרת המן?
4. מי הייתה אסתר, וכיצד הגיעה לבית המלך?
5. מי הציל את היהודים מגזרת המן, ובאיזו דרך?
6. מה קרה להמן ולבני משפחתו?
7. כתבו בגימטריה כמה מדינות היו תחת שלטונות של המלך אחשוורוש.
8. העתיקו מהטקסט מילים שיש להן משמעות דומה למילים שלפניכם.
פרק א' – מלכותו, נשף (מסיבה), הוֹרָה; פרק ב' – ללא הורים, לִיד, שוֹמֵרִי,
פרק ג' – לקוד קידה, להרוג; פרק ד' – חששה, אימצה תכונה של..., כל מה
שתרצי, כעס; פרק ה' – טרם, מתנה, רוצה לכבדו; פרק ו' – מבויש, כעת
פרק ז' – כך, רָצָה; פרק ח' – להתגונן, עָצַב, חבר, עניים

”לַיהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשִׁשּׁוֹן וְיָקָר”

מצוות פורים

משתה ושמחה

משכנס אדר, מרבים בשמחה. מצווה לערוך בפורים סעודה חגיגית מיוחדת, הכוללת מטעמים רבים ומשקאות, ומצווה להרבות בשתיית יין, כי היין משמח לבב אנוש. שתיית היין בפורים היא חובה, מפני שהנס אשר נעשה לישראל בימי אחשוורוש, בתוך כדי משתה נעשה, והשתייה באה להזכיר נס גדול זה.

מתנות לאביונים

מצווה לתת בפורים מתנות לאביונים. נהוג לתת דברי מאכל ומשקה או דברים שנקנים בכסף. יש לתת את המתנות לעניים כך שיספיקו ליהנות מהם עוד בפורים.

מקרא מגילה

זו המצווה החשובה ביותר בחג.

הכול חייבים לשמוע את קריאת מגילת אסתר: אנשים, נשים וילדים, הן בליל פורים והן ביום שלמחרת. מצווה היא לקרוא את המגילה בציבור ובבית הכנסת, מפני שכך יש יותר פרסום לנס.

בשעת קריאת המגילה, כאשר מוזכר שמו של המן, נוהגים לדפוק על שולחן או לרקוע ברגליים, והילדים רועשים ברעשנים ובכלי הקשה שונים.

משלוח מנות

”לעשות אותם ימי שמחה ומשתנה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים” (מגילת אסתר ט', 22). משלוח מנות – על יסוד הדברים האלה, הכתובים במגילה, נפוץ המנהג בכל קהילות ישראל לשלוח מנות איש לרעהו. מקובל לשלוח לפחות שתי מנות לאיש אחד, וכל המרבה הרי זה משובח. נוהגים לשלוח לכבוד פורים מיני מאפה ודברי מתיקה, עוגות ממולאות פרג ודבש, פרות, יין ושאר משקאות.

מהם הערכים העומדים מאחורי ארבע המצוות הללו?

כתבו ארבעה משפטים בלשונכם שיביעו את ארבעת המצוות

מה מקור המנהג של התחפשות? (רמז: היפוך)

בזכות משלוח מנות / סיפרו: חיה בר יצחק, עדנה קרמר

מעשה ביהודי שגר בעיר מזיבוז' שבמדינת פולין, ולו אישה וילדים הרבה. היה האיש עני ואביון, ולא עלה בידו לפרנס את בני ביתו.

לפני חג הפורים שמע העני כי הרב הקדוש, הבעל-שם-טוב, רבם של החסידים, עומד לשוב לעיר ולערוך בה סעודת פורים. ידוע היה כי דלתו פתוחה בפני כל יהודי: עני כעשיר ועם-הארץ כתלמיד-חכם. נאנח היהודי בלבו וחשב: "מה משתוקק אני לבוא לסעודת הפורים של הבעל-שם-טוב, ליהנות מזיו פני הצדיק, לשמוע מפיו את קריאת המגילה ולזמר ולשמוח עם קהל חסידיו. אך כיצד זה אבוא לסעודת פורים וידי אינה משגת להביא לצדיק משלוח מנות?"

בבוא החג גברה בלבו הכמיהה לראות את הבעל-שם-טוב ויהי מה. הלך לאופה וביקש ממנו: "אנא, תן לי אך הפעם אוזני-המן ומיני מאפה של פורים, אף שאין בידי עתה לשלם לך בעבורם. מבטיח אני שאשיב את החוב כשאך תשיג ידי." נאות האופה לתת בידיו שתי אוזני-המן בלבד. נטל העני את אוזני-המן שקיבל, את האחת צרר במטפחתו כדי להביאה לבני משפחתו, ואת השנייה הניח בזהירות על צלחת, להביאה כמשלוח מנות לבעל-שם-טוב.

בבואו אל הבעל-שם-טוב ראה יהודים רבים באים ונאספים, כל אחד מהם נושא משלוח מנות מהודר שבמהודר, שהוכן במיוחד לאיש הקדוש, וכולם נדחקים להקדים ולהגיש לו את מתנתם.

התבייש העני במתנתו ותפס את מקומו כאחרון הקרואים. בעמדו מול הבעל-שם-טוב השפיל עיניו והושיט לו את הצלחת באמרו: "מצטער אני, רבי, שהבאתי לך משלוח מנות זעיר, אך הימים קשים," ובסיימו נאנח מעומק לבו.

התבונן הבעל-שם-טוב בעני, נטל מידו את מתנתו והודה לו באמרו: "יודע האל את גודל מתנתך, ומי ייתן ותזכה בשנה הבאה להגיש משלוח מנות של פורים כאוות לבך."

בתום סעודת פורים יצא האיש ופנה לביתו. בלכתו עדיין התנגנו באוזניו פסוקי המגילה ששמע מפי הבעל-שם-טוב, והיה שר ומזמר אותם ולבו מלא שמחה.

ובבית שורה העצבות. בשנה זו לא זכו בני ביתו לטעום טעמו של חג הפורים. נכנס העני לביתו, בירך את משפחתו ומיהר להוציא את אוזן-המן. חילקה בין בני הבית והחליט לספר להם כיצד זכה לראות את הבעל-שם-טוב ולדבר עמו. מתוך שהיה

מספר, החל מזמר מזמירות החג ששמע מחסידי הבעל-שם-טוב. ובני הבית
נדבקים בהתלהבותו ומצרפים את קולם. היו הקולות גוברים ועולים, ורוח החג
שורה על הבית. 30

והימים ימי אדר, ימי חורף. באותו לילה התחוללה בחוץ סופת שלגים. הרוח
שרקה ופתיתי שלג נחו בכבדות על חלונות הבית. לפתע נשמעו דפיקות בכבדות על
הדלת, וקול איש קורא מבחוץ הגיע לאוזני החוגגים. נבהלו בני הבית, והאישה
לחשה לבעלה: "אל נא תפתח את הדלת, הלוא רק גזלנים ופורעים משוטטים
בלילה שכזה." 35

אך היהודי לא שעה לדבריה ואמר: "מי יודע אם אין הצועק אדם קופא מקור
הזקוק לעזרתנו," ובדברו פתח את הדלת.
אל הבית פרץ איכר גוי כפוף-גו, מטה עבה בידו, והוא מכוסה פתיתי שלג ומרעיד
מצינה. 40

"יהודי, חוס עליי והצל את נפשי," קרא האיכר. "שודדים התנפלו עליי בלכתי
ביער. נמלטתי מידם בכוחותיי האחרונים, והם דולקים בעקבותיי. אנא, הסתירני
בביתך."

על אף הסכנה שבדבר הכניס היהודי את האיכר לביתו, הושיבו להתחמם ליד
התנור ואף הלינו על מצע נוח שהכין למענו. 45

עם שחר נפרד האיכר מבעל הבית וטרם צאתו אמר: "בעת שחמקתי מן השודדים
עלה בידי להטמין את כספי ביער. ירא אני להוציאו עתה. מבקש אני כי לאחר
שתחלוף הסכנה, תלך ליער, ושם, במוצא הנחל, תראה שלושה עצי אשוח ניצבים
בשורה ישרה. גש אל העץ השלישי, חפור עד עומק שורשיו, ומה שתמצא – שמור
בביתך." 50

כעבור ימים מספר מילא היהודי את בקשת האיכר. חפר עד שורשי העץ השלישי
ובין שורשיו מצא תיבת ברזל חלודה. הביאה לביתו, הניחה וחיכה לשובו של
האיכר.

חלפו יום, יומיים, שבוע, שבועיים, חלפו חודשיים, והאיכר איננו. יצא היהודי אל
הכפר לחקור ולדרוש, אך אין איש יודע ואין איש מכיר. נעלם האיכר כלא היה. 55
משחלפה שנה והאיכר לא הופיע, אמר היהודי בלבו: 'אפתח את התיבה ואולי
אמצא בה סימן או רמז למקום בעליה'. כשפתח היהודי את התיבה, נדהם לגלות

כי מלאה היא עד שפתה במטבעות כסף וזהב. בתחתית התיבה מצא העני פיסת קלף ועליה חקוקת המילים :

"קבל גמול על רוחב לבך."

60

תתברכו בו אתה ובני ביתך."

הבין היהודי כי לא איכר התארח בביתו באותו ליל פורים, אלא אליהו הנביא הזכור לטוב, שנענה לברכת הבעל-שם-טוב.

הפך העני לעשיר גדול, אך מעולם לא שכח את ימי עוניו. פרע את חובו לאופה ביד נדיבה, וידו הייתה פתוחה למתן צדקה לעניים ולאביונים. ובעיקר נהג לשמחם במשלוח מנות, שאותו היה שולח לביתם מדי שנה בשנה כל ערב פורים.

65

משימות

1. ציינו חמש מצוות ומנהגים הקשורים בפורים, המופיעים בסיפור.
2. מצאו (ללא שימוש במילון) את פירוש המילים והביטויים שלפניכם.
לְחַקֵּר וְלִדְרֹשׁ (שורה 55), **חֲמִיקָתִי** (שורה 46), **הֶלִינוּ** (שורה 45), **דּוֹלָקִים**
בְּעֶקְבוֹתַי (שורה 42), **מִרְעִיד מִצְנָה** (שורה 39), **קְרוֹאִים** (שורה 18), **יָדֵי אֵינָה**
מִשְׁגָּת (שורה 8).
3. מדוע אמר הבעל שם טוב ליהודי: "יודע האל את גודל מתנתך..." אף-על-פי שהיהודי הביא רק אוזן-המן אחת?
 - א. העתיקו משורה 5 שני זוגות של מילים מנוגדות, והסבירו לשם מה כתובים ניגודים אלה.
 - ב. מצאו בסיפור הפכים למילים אלו: **עֲשִׂיר**, **הִזָּה גֵּאָה**, **חֵם**, **קִמְצָנוֹת**, **תִּלְמִיד חֶכֶם**, **עֶצֶב**, **רִיק**, **גָּדוֹל**.
 - ג. מצאו בסיפור מילים נרדפות למילים אלו: **רוֹצֶה מְאוֹד**, **אוֹר**, **גִּעְגּוּעִים**, **תְּמוֹרָתָם**, **אֶרֶז**, **מִחֲזִיק**, **שׂוֹדְדִים**, **שֵׁם לֵב**, **מְקַל**, **קָר**, **רַחֵם**, **בְּרַחֲמֵי**, **רוֹדְפִים**, **נָתַן לוֹ לִישׁוֹן**, **לְהַחֲבִיא**, **פָּחַד**, **הַמִּתִּין**.
5. הסיפור "בזכות משלוח מנות" הוא סיפור עממי.
 - א. הוכיחו קביעה זו.
 - ב. מדוע, לדעתכם, התפתח סוג זה של סיפור בקרב היהודים בגלות?

הבעש"ט – הבעל שם טוב

רבי ישראל בעל שם טוב (1700 – 1760 לערך), הידוע בכינויו הבעש"ט, היה מייסד תנועת החסידות. הוא היה אישיות דתית כריזמטית, עסק בריפוי שלא על-פי תורת הרפואה המקובלת. לאחר התבוססות בהרים במשך כעשר שנים פתח דרך ייחודית בעבודת האל. דרך זו התבססה על האמונה כי האלוהים מצוי בכל מקום, והוא אחראי לכל האירועים בעולם. אחד היסודות המרכזיים בחסידות היא השמחה. הדמות המרכזית, ה"צדיק", היא החוליה המקשרת בין הקב"ה לבין החסידים. החסידות הפכה לתנועה המוכרת לאחר מותו של הבעש"ט.

אליהו הנביא

בספרות חז"ל ובפולקלור היהודי לדורותיו מצטיירת דמותו של אליהו כ"בעל הנס", כמי שרגיל להושיע את היחיד ואת הציבור בשעותיהם הקשות ביותר. "הִנֵּה אֲנִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלִיהוּ הַנָּבִיא, לִפְנֵי יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, וְהַשֵּׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אָבוֹתָם" (מלאכי, ג', כ"ג).

הסבירו כיצד שני הקטעים הללו קשורים לסיפור "בזכות משלוח מנות".

גם בעלי חיים מתחפשים

סיפור בו בעלי חיים עוברים תהליך האנשה נקרא **משל**.
כבר בתנ"ך השתמשו הנביאים במשלים, כמו משל הכרם, משל יותם.
מחברי משלים מפורסמים היו איזופוס, לה פונטיין וקרילוב.

המשל שייך לסוגת הסיפור העממי כמו **המעשייה האגדה והפתגם**. ברוב המקרים עוסק המשל בבעלי-חיים העוברים תהליך האנשה לטובת הנמשל שהוא המסר הסמוי. המשל תפקידו להציג **לֵקַח**. בדרך כלל, המשל עוסק בפעילויות של בעלי חיים, ומהן יש להקיש (להסיק, להבין, ללמוד) על תכונות בני האדם. לעתים הנמשל מופיע בסוף המשל.

הסיבה לשימוש במשל היא שקל לנו יותר לנתח מצב כשלא בנו דנים באופן ישיר, קל יותר לנתח מצב כשמתבוננים בו מהצד, ואז אפשר להשליך עלינו את המקרה ולהקיש ממנו.

גם המשל, כמו הסיפור העממי, עוסק בנושאים שבין אדם לחברו, אך גם בעקרונות החיים.

המשל הוא סיפור קל ופשוט, ולכן הוא מושך אליו קהל. אבל בעקיפין אפשר להעביר באמצעותו את המסר. המשל הוא סיפור פרטי, ואילו הנמשל הוא אמירה כוללת לגבי בני האדם.

שאלות לחשיבה ולדיון

1. מרבית המשלים מתורגמים לשפות רבות ונלמדים ברוב מדינות העולם. מה יכולה להיות הסיבה לכך?
2. למשל אחד אפשר למצוא גרסאות שונות. הסבירו תופעה זו.
3. מדוע התפתחה סוגת המשל, לדעתכם?

הַצָּרָר וְהַנְמָלָה / מִתּוֹךְ מִשְׁלֵי אִיזוֹפּוֹס

יְדִידֵנוּ הַצָּרָר
כָּל יָמֵי הַקִּיץ שָׁר.
אֵךְ פִּתְאוֹם הַקָּר הוֹפִיעַ,
חֶרֶף אֶל הַגֶּן הִגִּיעַ.
בְּשָׁמִים – עֲנָנִים,
וְעֲצָבוֹת בְּגָנִים...

- זֶה מוֹזָר, צָרָר חֲבֵר.
מָה קָרָה לָךְ? סֶפֶר!
מָה עָשִׂיתָ כָּל הַקִּיץ
עַתָּה מִלֵּאתִי אֶת הַבֵּית?
הָאֵם לֹא הִכְנַת מְלֵאִי
כְּמוֹ כָּל חֶרֶף בְּגִיָּא?

בְּשָׂדוֹת אֵין עוֹד מְזוֹן
וְהִגִּיעָה עַתָּה רְזוֹן.
לְרִנָּה, נְגוּן וְזֶמֶר
בָּא הַקֶּץ, הַסּוֹף, הַגֶּמֶר.
וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְשִׁיר שִׁיר עֶרֶשׁ
אִם רִיקָה, רִיקָה הַכָּרֶס?

- מָה אֶת סָחָה, נְמָלָה?
מָה זֶה בְּמוֹחַךְ עֲלָה?
כָּל הַקִּיץ – שְׁבוּעוֹת!!!
לִי הָיוּ רַק הוֹפְעוֹת:
שִׁימִי לֵב – אֲנִי אֶמֶן!
לֹא הִיָּה לִי רָגַע זְמַן...

מִתְבּוֹנֵן סָבִיב צָרָר
וּמְרָגִישׁ כִּי צָר לוֹ, צָר.
אִזּוֹ קָרֵב הוּא בְּזַחֲלָה
אֶל בֵּיתָה שֶׁל נְמָלָה:

- נוֹ, אִם כֵּן...
- הֲרִי הַסִּבְרָתִי:
כָּל עוֹנֵת הַקִּיץ שְׁרַתִּי...

- שְׁרַתִּי? אִזּוֹ בְּמִקּוֹם לֶאֱכֹל
קוֹם וְצֵא נָא בְּמַחּוֹל...

- הוּא שְׁכֵנָה טוֹבַת-לֵב...
זֶה אֲנִי... צָרָר רָעֵב...

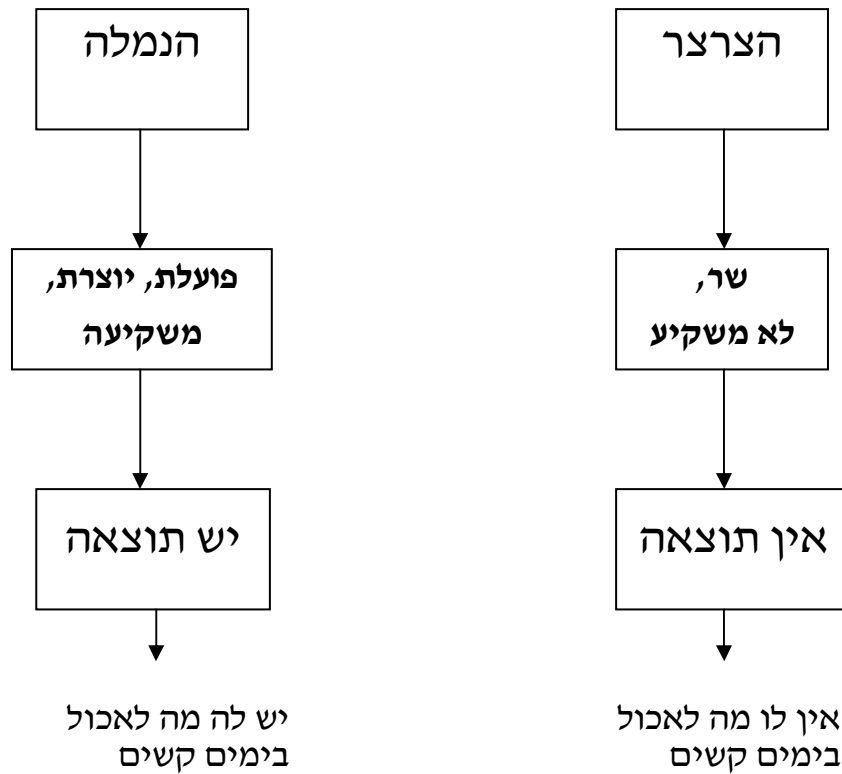
וְהַנְמָשָׁל שֶׁל הַמָּשָׁל }
מִכָּר לְבֹן וְגַם לַבַּת
מִי שֶׁטָּרַח לִפְנֵי שַׁבָּת -
הוּא יֹאכַל בַּיּוֹם שַׁבָּת.

הַמִּתָּר לְהַכְנִס
וּקְצַת אֶכֶל לְחֶפֶשׁ?
אֲנֵא, תִּנֵּי לִי פֶת דִּקָּה
פֶּן אֲמוֹת בְּעוֹד דִּקָּה...

המסר במשל "הצרצר והנמלה"

כדי להבין את המסר יש להציג את פעולות הצרצר מול פעולות הנמלה.

הנה השוואה בין הצרצר לבין הנמלה.

המסר
הישיר:
קשור במשל

המסר
העקיף:
קשור לחיים
שלנו - נמשל

העורב והנוצות / עיבדה יהודית דישון

עורב שחור אחד ישב על ענף, שקוע בהרהורים.

"מדוע אני היחיד מִבֵּין כל העופות, שנוצותיו שחורות? מדוע מכוער אני, וקולי צרוד? לכל אחד מהעופות יש נוצות צבעוניות ויפות, ירוקות או אדומות, צהובות או כחולות, רק אני מכוער. עליי לייפות את עצמי. אולם איך אעשה זאת, ואני כל כך שחור?" כל היום ישב לו על הענף, שקוע במחשבותיו. לעת ערב נצנץ רעיון במוחו.

"אם כל נוצותיי שחורות ומכוערות," אמר העורב לעצמו, "אֶקְשֵׁט את עצמי בנוצות של אחרים. אקח לי נוצה אחת מכל עוף, רק נוצה אחת, ואתקע אותה בגופי. כך אהפוך לעוף המקושט והיפה ביותר מבין העופות."

10 הלך העורב יום-יום לקְנִי העופות והוציא לו נוצה אחת מכל קן. כשהיו בידיו נוצות רבות, תקע אותן בגופו והופיע בפני אספת העופות, מקושט בשלל צבעים. התהלך לו העורב המקושט מלא גאווה לפני העופות, כשהוא פורש לראווה את קישוטיו, וכאילו אומר: "ראו מה יפה אני! אין עוף יפה ממני." תִּמְהוּ העופות: "מי הוא זה, ואיזה הוא העוף הזה בעל שלל הנוצות! זהו עוף כה יפה! מעולם לא ראינו שכמותו. אולם גאוותן הוא העוף הזה ומוזר, וגם צורת עורב לו. בואו ונתקרב אליו," אמרו העופות זה לזה, "ונבדוק אותו מקרוב." ניגשו העופות לעורב כדי לבדקו ולעמוד על טיבו מקרוב, והנה אחד צועק:

"שלי הנוצה האדומה שבגופו!"

ואחר צועק: "שלי הנוצה הירוקה!"

20 "וממני לקח את הכחולה..."

כך צעקו כל העופות. מיהרו כולם והתנפלו על העורב. כל עוף חטף את נוצתו מגוף העורב – ופרח לו.

מסר נשאר העורב הקנאי מבויש ונכלם ללא נוצות, כולו מרוט ושרוט, ואמר בבכי מר: ישיר "זה סופו של מי שמתקשט בנוצות של אחרים, ואיננו שמח בחלקו ובאשר לו."

נסחו את המסר העקיף.

אדם צריך...

השועל והענבים / איזופוס

שועל אחד – לא רעב במיוחד, ולא צמא במיוחד, סתם שועל משועמם – עבר בכרם. ראה אשכול ענבים יפה ובשל תלוי מעל לראשו, ואמר לעצמו: "הענבים האלה כל-כך יפים! הם בטח גם טעימים ומתוקים. רק קפיצה קטנה, והם בפי."

חזר השועל כמה צעדים לאחור, לקח תנופה, וקפץ אל האשכול. אבל החטיא... חזר שוב כמה צעדים לאחור, אמד היטב את המרחק, וקפץ שוב... ושוב החטיא... כך ניסה השועל לתפוס את אשכול הענבים שוב ושוב, ולא הצליח. לבסוף, כשהתעייף, הביט השועל באשכול במבט מזלזל ואמר: "מי בכלל רוצה את הענבים האלה? מיד רואים שהם חמוצים. מי צריך אותם?"

שאלות לדיון

לעתים אנו רוצים להגיע למטרה מסוימת. מה נעשה? נפעל, כנראה, בדרכים שונות, ונשקיע מאמץ כדי להשיגה. אך אם נגיע למסקנה שאין ביכולתנו להשיג מטרה נכספת זו, מה עשויות להיות תגובותינו? באיזו דרך בחר השועל להתמודד עם הכישלון? האם לדעתכם, זו דרך ראויה? ספרו על דרך בה התמודדתם עם כישלון והצלחתם. אולי יוכלו חבריכם לאמץ אותה לטובתם.

בין אביב לענן / נתנו יונתנו

בין אביב לענן את שירינו זמרנו,
הלך וזמר אל נירים אפרים,
אך, ראו, ילדים, בשדה שעברנו
כבר עלתה החטה וירקנים הכרים.

לא נשכח ילדים כי בלילה, עוד אמש
ירד המטר על שדה ועל גן ;
לא נשכח שאביב הוא ילדו של השמש
אך גם בנן השוכב של דמעות-המטר.

האביב – זה הצחוק,
הענן – זה הבכי –
עת הלב יענן, דמעתנו תזל,
אז יבוא האביב לנגב את הלחי,
או פשוט יחיד ויאמר: זהו טל!

בחי, זה רק טל שהשכים, אנא, רע,
שא עיניך וראה: בין קרעי העבים
מסתנן אור של שבט, בכתפם הוא נוגע;
נפרד לזמן-מה, ידידי הטובים...

האביב בצבאות סביוניו כבר הגיע
ופורחות לקראתו שקדיות בכרמים;
רק ענן ערירי בשולי-הרקיע
ישאר להמטיר את אחרון הגשמים.

משימות

1. בשיר "בין אביב לענן" מסביר הכותב לילדים את אופייה של תקופת המעבר, תקופה שיש בה מסממני האביב וגם מסממני סוף החורף.
 - א. ציינו את סימני האביב המופיעים בכל בית מבתי השיר.
 - ב. מי מייצג את החורף בשיר?
2. למי הכוונה בביטוי "יְדֵי הַטּוֹבִים" בבית הרביעי?
 - א. השיר רווי בהאנשות. העתיקו שלוש מהן, והסבירו אותן.
 - ב. בשיר מופיעות מטפורות. הסבירו את אלה שלפניכם.

"עַת הַלֵּב יַעֲנֶן" (בבית השלישי)

צְבָאוֹת סְבִינָיו (בבית החמישי)
4. מהי החרیזה בשיר?
5. המבנה בבית השלישי הוא שונה מזה של יתר הבתים.

במה? מה משמעות השינוי?

(רמז: שילוב בין הטבע והאדם).

פסח - לצאת מעבדות לחירות

וְהָיָא שְׁעֻמָּדָה / מן ההגדה של פסח

וְהָיָא שְׁעֻמָּדָה, וְהָיָא שְׁעֻמָּדָה
לְאַבוּתֵינוּ וְלָנוּ
וְהָיָא שְׁעֻמָּדָה, וְהָיָא שְׁעֻמָּדָה
לְאַבוּתֵינוּ וְלָנוּ.

שְׁלֹא אֶחָד בְּלֶבֶד
עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ
שְׁלֹא אֶחָד בְּלֶבֶד
עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ .

אֶלֶּא שְׁבָכָל דּוֹר וָדוֹר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ
אֶלֶּא שְׁבָכָל דּוֹר וָדוֹר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ.

וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם
וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.

ההגדה של פסח

**בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר חַיֵּיב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם,
שְׁנֵאמֹר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.
(שמות י"ג, ח')**

בחג הפסח אנו נדרשים לראות את עצמנו כעבדים, ורק לאחר מכן נקיים את "יצאנו ממצרים". לדרישה זו שתי סיבות, אחת קשורה בעבר והשנייה בעתיד. היציאה ממצרים היא אירוע מְכוֹנֵן, כלומר מרכזי בחיינו כעם. זה הרגע שהפכנו מקבוצת עבדים לעם, והשיא היה בהר סיני בקבלת התורה – בה מצויים החוקים הבסיסיים להם זקוקה כל חברה מתוקנת.

המשמעות החינוכית המודרנית של "בכל דור ודור" קשורה לעתיד של כל אחד מאתנו כפרטים. כל אחד צריך מלבדוק אם הוא באמת אדם חופשי, ולא שבוּי במוסכמות חברתיות.

"מה יגידו?", "אני לא לובש בגדי מותגים, אולי אני 'לא נחשב'?" – אצל רבים מאתנו עולות התהיות הללו לעתים קרובות. האם כל אחד מאתנו מתנהג כפי שהוא מאמין שצריך להתנהג או כפי שהחברה רוצה שיתנהג? ה"שעבוד לפרעה" יכול להיות מטפורי, כלומר מסמל את השעבוד להרגלים לא-טובים שלא מקדמים אותנו, ואנו עושים אותם, כי "כולם עושים". רק אם נשתחרר מ"כולם", ונהיה אנחנו, נפסיק להיות עבדים, ונהפוך לבני חורין. החשוב מכל נהיה לעצמנו.

כיצד מתקשרת השבת ליציאת מצרים?

"וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: " (בראשית ב', א'-ג')

ב"קידוש", הברכה הנאמרת לפני סעודת ליל השבת, מופיע הנימוק לשמירת השבת. לפי הקידוש, השבת היא "זיכרון למעשה בראשית": כשם שהאלוהים שבת ביום השביעי ממלאכת הבריאה, כך בני האדם צריכים לשבות מכל מלאכה ביום השביעי בשבוע.

"וַיִּשְׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשָּׁבָת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשָּׁבָת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׁ: " (שמות ל"א, ט"ז-י"ז)

"זכור את יום השבת לקדשו: ששית ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששית ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי על פני ברך ה' את יום השבת ויקדשהו: (שמות כ', ח'-י')

מקור נוסף

תזכורת ליציאה מעבדות לחירות

"וַיִּזְכֹּרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבְיָד נְטוּיָה עַל כֵּן צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשָּׁבָת: " (דברים ה', ט"ו)

כשם שה' שבת מכל מלאכתו ביום השביעי, כך גם האדם זכאי לחירות מעבודתו. אפשר לראות בשבת הישג חברתי ראשון של האדם העובד. כל מעסיק יודע שעליו לאפשר לעובד שלו יום מנוחה. עם זאת יש עסקים הפתוחים בשבת, למשל: קניונים, מה דעתכם על כך?

לְכָה דוֹדִי / רַבִּי שְׁלֹמֹה אֱלֶקְבָּץ

תפילות וזמירות – קבלת שבת

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי	לְכָה דוֹדִי לְקִרְאֵת כָּלָה
כִּי בָּא אֲוֶרֶךְ קוֹמִי אוֹרִי	פָּנִי שַׁבָּת נִקְבְּלָה
עוֹרִי עוֹרִי שִׁיר דְּבָרִי	
כְּבוֹד ה' עָלֶיךָ נִגְלָה	שְׁמֹר וְזָכוֹר בְּדַבּוֹר אֶחָד
	הַשְׁמִיעֵנוּ אֵל הַמִּיחָד
לֹא תִבְשִׁי וְלֹא תִכְלָמִי	ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד
מָה תִשְׁתַּחֲוֶה וּמָה תִּהְיֶה	לְשֵׁם וּלְתַפְאֶרֶת וּלְתִהְיֶה
בְּךָ יִחְסוּ עַנְיֵי עַמִּי	
וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּה	לְקִרְאֵת שַׁבָּת לָכוּ וְנִלְכָה
	כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה
וְהָיוּ לְמִשְׁשָׁה שְׂאֵסִיךְ	מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה
וְרַחֲקוּ כָּל מְבַלְעִיךְ	סוּף מַעֲשֵׂה בְּמַחֲשָׁבָה תַּחֲלָה
יִשִּׁישׁ עָלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ	
כְּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כָּלָה	מִקֶּדֶשׁ מְלֶכֶךְ עִיר מְלוּכָה
	קוֹמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה
יָמִין וְשְׂמָאל תִּפְרָצִי	רַב לְךָ שַׁבָּת בְּעֶמְקַת הַבְּקָא
וְאֵת ה' תַּעֲרִיצִי	וְהוּא יַחְמֹל עָלֶיךָ חֲמֻלָּה
עַל יָד אִישׁ בֶּן פְּרָצִי	
וְנִשְׁמָחָה וְנִגִּילָה	הִתְנַעֲרִי מֵעַפְרֵי קוֹמִי
	לְבָשִׁי בְּגָדִי תִפְאֶרֶתךָ עַמִּי
בָּאִי בְּשָׁלוֹם עֲטֹרַת בַּעֲלָה	עַל יָד בֶּן יִשִּׁי בֵּית הַלְחָמִי
גַּם בְּשִׂמְחָה וּבִצְהֵלָה	קָרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְּאֻלָּה
תּוֹךְ אֲמוּנִי עִם סִגְלָה	
בּוֹאִי כָלָה בּוֹאִי כָלָה	
שַׁבָּת מְלֻכְתָּא	

ניתוח הפיוט

הפיוט הוא חלק מתפילת קבלת שבת הנאמרת בערב שבת. הפיוט בנוי מהפזמון "לכה דודי..." ומתשעה בתים. הפזמון חוזר אחרי כל בית. הפיוט כולל שני נושאים מרכזיים: שני הבתים הראשונים עוסקים בנושא השבת, ששת הבתים המרכזיים עוסקים בנושא הגלות והגאולה, והבית האחרון עוסק שוב בנושא השבת. שני הנושאים קשורים זה בזה: **השבת והגאולה**. כל בית מסתיים באותה חריזה. שימו לב שמהאות הראשונה של תחילת כל בית (מלבד האחרון) נוצר השם שלמה הלוי, שמו של מחבר הפיוט. כותבי הפיוטים לא חתמו את שמותיהם בסוף הפיוט, אלא "שתלו" את שמם באמצעי הנקרא **אַקְרוֹסְטִיכּוֹן** – כל אות פותחת את המילה הראשונה של כל בית. הדמויות בפיוט הם הדוד, הכלה והשבת. **הדוד**, על-פי שיר השירים, הוא הקב"ה, **הכלה** היא ישראל, הקב"ה וישראל מקבלים יחדיו את השבת. אמצעי זה נקרא **אַלְגוֹרִיָּה**. הקישוט המרכזי בשיר הוא של ישראל המדומה לכלה, והקב"ה המדומה לחתן. באמצעות הקישוט מועצמת דמותו של ישראל לרמת האל. הבתים האמצעיים בפרט מתארים את הכלה במצב אחר: דחוויה ומושפלות, כשהיא יושבת בעמק הבכא (בגלות) בעפר, בבגדים בלויים וכדומה. הפיוט קורא לישראל לקום, להתנער, ללבוש בגדי חג, כי הגיעה השעה לגאולה.

הרעיון המרכזי בפיוט

השבת היא תכלית הבריאה. אף-על-פי שנבראה בסוף, הייתה כבר במחשבתו של הבורא מראשית הבריאה.

מידע על הפייטן

ר' שלמה הלוי אלקבץ נולד בשנת 1505 ונפטר בצפת בשנת 1584. התחבר עם משה קורדוברו. היה עורך סיורים בין קברי צדיקים, חיבר פירושים לחמש המגילות, להגדה של פסח, כתב פירוש על התורה, דרשות ופיוטים ועוד חיבורים אחרים.

השואה – ניסיון להשמידנו!

דִּרְכּוֹ הָאַחֲרוֹנָה / אַנְדֵּה עֲמִיר

הוא הלך לפניהם כה שקט,
כמו לחג כגון צעדיו.
"אנה-אן זה נלכה כעת?" –
שואלים ותמהים ילדיו.
"אנחנו יוצאים לחפשי;
ראו, השער נפתח לרוחה.
לא לבכות! רק לשיר, רק לשיר
שירי חג ושירים של שמחה!"
והכביש התפרש כמו מרבד
לרגלי ילדים יחפים,
השרים: "איננו לבד
יוצאים לנופים היפים.
כי הדוקטור, הוא לא יעזב
ילדיו; הוא הולך עם כלם,
הוא אתנו צועד, עד הסוף,
הוא אתנו, לעד, לעולם."

משימות

בשיר "דרכו האחרונה" חסרים מספר פרטים חשובים :

1. מיהו אותו הדוקטור?

2. מי הם ילדיו?

3. לאן הם הולכים?

עם זאת חלק מהפרטים הקשורים באווירה ברורים. הוכיחו טענה זו מהשיר.

אתם עומדים לקרוא את הטקסט "דרכו האחרונה של יאנוש קורצ'אק וחניכיו" מאת יהושע פרלה.

אפיינו את דמותו של יאנוש קורצ'אק בעזרת המאמר והשיר על-פי התבחינים האלה: 1. התנהגותו כלפי ילדי בית היתומים לפני הופעת הרוצחים הגרמנים ובזמן הופעתם; 2. דבריו לילדים; 3. יחס הילדים אליו.

לפניכם חלק מהציטוטים שלו, המעידים על משנתו.

* לא את הכול אני יודע עדיין, אבל הסוף יהיה זה, שהיהודים תהיה להם מדינה שלהם בארץ ישראל.

* בכל ילד יש ניצוץ משלו, שיכול להדליק מדורות של אושר.

דרכו האחרונה של יאנוש קורצ'אק וחניכיו / יהושע פרלה

ברחוב שיאננה 16, באחד הרחובות של גטו ורשה, נמצא בית היתומים בהנהלת הסופר הפולני הנודע יאנוש קורצ'אק.

יאנוש קורצ'אק (יהודי, ששמו האמתי הוא גודשמידט), רופא לפי מקצועו, הקדיש את כל חייו לחינוך ילדים. הוא כתב ספרים נפלאים על ילדים ולמען ילדים. הוא ריפא ילדים והיה מנהיגו הרוחני של בית היתומים, ששמו יצא לתהילה לא בורשה בלבד, אלא בפולין כולה... 200 ילדים בערך, הכול יתומים מאב ומאם, התחנכו בבית זה. ורשה רעבה ללחם. אבל קורצ'אק היה משיג מזון למען ילדיו מתחת לאדמה. הם היו רחוצים וחפופי-ראש, לבושים נקי, אכלו לשובע, ישנו ביצועים נקיים. והם קיוו ככל היהודים, כי יכלו את הכלב הגרמני המשוגע ויראו במפלתו. והנה נפלה הגזרה החשוכה על גירוש כל יהודי ורשה. והקרבות הראשונים היו הטהורים שבין הטהורים – הילדים.

יאנוש קורצ'אק היה מוכן לאסון. הן הגיעו אליו ידיעות מפנימיות אחרות שמהן הוציאו את הילדים, ללא השגחה, ללא אב וללא אם – ללא קצת מים וללא פרוסת לחם – והובילום אל כיכר האומשלאג ומשם למוות.

יום או יומיים לפני כן, לפני שהתחילה ההתנפלות על בית היתומים, צוה יאנוש קורצ'אק על כל הילדים להתרחץ מראש ועד רגל, ללבוש כותנות וחולצות נקיות. לכל ילד ניתנה שקית ובה לחם ובקבוק מים.

לא ידוע, אם גילה לילדים, למה עליהם להתכונן, ולאן מובילים אותם. ידוע רק, שכאשר רוצחי הילדים התנפלו על בית היתומים, כבר עמדו, יאנוש קורצ'אק והאחיות האחדות שעבדו בבית היתומים, וכן הילדים, מוכנים לקבל את פני המוות...

רוצחי-הילדים ההיטלריים פרצו פנימה ביריות-פרא. מאתיים ילדים, מאתיים חיים פורחים, עמדו אחוזי פחד-מוות, כי הנה יורים בהם בזה אחר זה. הדבר המופלא הוא: מאתיים הילדים האלה לא צעקו. מאתיים הנפשות הטהורות שנידונו למוות לא בכו. איש מהם לא נמלט, איש מהם לא הסתתר. הם רק התרפקו כסנוניות חולות על רבם ומחנכם, על אביהם ואחיהם, יאנוש קורצ'אק, שיגן עליהם וישמור עליהם.

הוא עמד ראשון וחיפה עליהם בגופו הצנום והשבור. אבל הכלבים הגרמניים לא גילו כל התחשבות בו. האקדח ביד אחת, הפרגול בשנייה ונביחה כלבית: – קדימה, צעד!

יאנוש קורצ'אק ללא כובע, חגור חגורת עור, נעול מגפיים, גופו כפוף ומעוקם, מחזיק בידו של ילד וצועד קדימה. ואחריו צועדות אחיות אחדות, חגורות בסינרים לבנים, ואחריהן מאתיים הילדים, שראשיהם רק עתה חופפו, והם מובלים לעקדה.

את הילדים הקיפו מכל הצדדים שוטרים גרמניים ואוקראינים. בינתיים נודע בקהילה היהודית על המתרחש בבית היתומים. התחילו לרוץ לטלפן, ביקשו להציל את יאנוש קורצ'אק לפחות.

האיש הגדול והאציל הזה הודה יפה לאנשי הקהילה, והלך עם ילדיו אל כיכר האומשלאג...

יהיו דברי המעטים ראשי פרקים למגילת-הדם, הנקראת יאנוש קורצ'אק ומאתיים חניכיו הקטנים.

משימה

רשימה זו, על דרכם האחרונה של קורצ'אק וחניכיו, נכתבה על-ידי יהושע פרלה, סופר יהודי נודע, בימי הגירוש הגדול בגטו ורשה. הסופר נספה באושוויץ, בשנת 1944.

האם אתם מכירים ניצול שואה?

ספרו את סיפורו.

להפוך לעם חופשי בארצנו

המלחמות לעצמאות ישראל והתחדשות עמנו בארצנו

אָבא שֶׁל יוֹחַאי / תְּרַצָּה אֲתָר

אָבא שֶׁל יוֹחַאי

לא חֲזַר הַבֵּיתָה

אָבא שֶׁל יוֹחַאי

לא יִחְזַר הַבֵּיתָה

אָבֵל אָבא שֶׁל יוֹחַאי

תָּמִיד יִהְיֶה אָבא שֶׁל יוֹחַאי

כָּכָה אָמְרָה לִי סִבְתָּא.

וּפַעַם יִלְדִים בְּחָצֵר

שָׁאֲלוּ אֶת יוֹחַאי

”אֵיפֹה אָבא שְׁלָךְ?”

וְהֵם הָיוּ רַעֲשָׁנִים כְּאֶלֶּה

וְגִדּוּלִים...

שֶׁתֵּק יוֹחַאי וְחִפֵּשׁ וְחִפֵּשׁ מְלִים.

זָקָף אֶת הָרֹאשׁ

וְהִרְכִּין אֶת הָרֹאשׁ

(יוֹחַאי רַק בֶּן שְׁלוֹשׁ)

וּלְבִסּוֹף הוּא כָּאֲלוּ עָצַם אֶת עֵינָיו

וְאָמַר בְּקוֹל רֶךְ וּפְלֵאִי

אָבא שְׁלִי אֵינְנוּ עֹכְשׁוֹ

אֲנִי

אָבא שְׁלִי.

משימות

1. התבוננות במבנה החיצוני של השיר "אבא של יוחאי" מרמזת על סערת רגשות: שורות יוצאות נכנסות, אי-שקט. רק השורות הראשונות מציינות את העובדה שאבא של יוחאי לא חזר הביתה. תארו את סערת הרגשות מבחינה חיצונית (מבנה השיר) ומבחינת התוכן.
2. בבית הראשון בשיר חוזרות שתי השורות. מה השוני ביניהן? מדוע חוזרות שתי השורות, ומדוע השוני?
3. המספר את האירוע הוא, כנראה, ילד גדול קצת יותר, העוקב אחר התמודדותו של יוחאי עם אבדן אביו. נסו להסביר מה עובר על ילד בן שלוש כשילדים גדולים שואלים אותו שאלה רגישה כל-כך כמו 'איפה אבא שלך?'.
4. מה דעתכם על תשובתו של יוחאי?
5. ברוב סופי השורות לא נמצא סימני פיסוק. כיצד נקרא אמצעי זה? ומדוע משתמשת בו הכותבת?
6. מדוע בוחרת הכותבת בדמות של סבתא כדי לקיים את הדיון על המוות?
7. כיצד מבטאת הכותבת את העצב בשיר?
8. בכל בית בשיר אפשר למצוא זוג של ניגודים. זהו אותם, והסבירו את משמעותם.

תַּפְלָה / חַיִּים גוּרִי

הִבֵּא בְּרָכָה לְנִעְרִים – כִּי בָּאָה עֵת
רְאֵה אוֹתָם שׁוֹתֵתִים וְנִכְוָנִים¹ – וְעֵינֵיהֶם דּוֹלְקוֹת.
רְאֵה, יוֹרֵד הָעָרֶב,
רוּחַ בְּצַמְרוֹת הָאָרֶן מְרִטֵט.²
קָרֵב יְהִי הַלַּיִל, וְהִמָּה מְעֻטִּים מְאוּד.

בְּרַכֶּם, אֱלֹהִי, כִּי בָּאָה עֵת
כּוֹכְבֵּי הַצֵּתוֹ,
וּמַחְנוֹת רַבִּים נֶאֱסָפִים מֵעֶבֶר.
כִּי מִי יֵרָאֶה אוֹר-יוֹם! וּמִי יִפֹּל וָמֵת?
הַנֶּצְחוֹן יִשָּׁג אוֹ אִם תִּבּוֹסָה³ וְקִבֵּר?

בְּרַכֶּם, אֱלֹהִי, בְּרֶדֶךְ יוֹצֵאִי לְמַלְחָמָה.
בְּרֶדֶךְ נִשְׁקָם לְבַל יַחְטִיא... בְּרֶדֶךְ בֵּיתֵם.
בְּרֶדֶךְ אֶת זֶה הָעָם, אֶת נִעְרָיו וְלוֹחְמָיו,
עַד קָרֵב יָתֵם.
הִנֵּה יֵצְאוּ שְׂקָטִים וְצַעֲרָם אוֹבֵד,
וְעֵלְטָה⁴ כְּבִדָּה וְלֵיל בְּהָרִים.
בְּרַכֶּם – כִּי בָּאָה עֵת.
הִבֵּא בְּרָכָה לְנִעְרִים.

1 נִכְוָנִים – מוֹכָנִים, מְזֻמָּנִים.

2 מְרִטֵט – רָטַט – רָעַד, זֶעֶזְעָה.

3 תִּבּוֹסָה – מַפָּלָה.

4 עֵלְטָה – חוֹשֶׁד, אֶפְלָה

משימות

1. א. העתיקו מהשיר פעלים בצורת ציווי.
ב. אל מי פונה המשורר בצורה זו?
2. אנו מכירים צירופים שונים לתפילות. תפילת יחיד חרישית, תפילה בציבור בבית הכנסת, תפילה בחיק המשפחה ובקהילה. אולם ישנה תפילה ששייכת לעם כולו. למשל, בעת מלחמה, כשרוב האוכלוסייה מגויסת, כולם מתפללים אותה תפילה.
כשאתם שומעים את המילה "תפילה", אילו מחשבות עולות במוחכם?
3. השיר "תפילה" מאת חיים גורי נכתב בתקופת מלחמת העצמאות. הביטוי "נערים" מסגיר את התקופה, כי אז נלחמו גם בני 15 - 16. אפשר להבחין כי הכותב נסער. שימו לב למבנה החיצוני של השיר: הבתים אינם סימטריים, אין חלוקה ברורה, כל שורה באורך אחר.
תארו כיצד המבנה החיצוני של השיר מסמל את התחושה של הכותב.
4. קיימים בשיר מילים וביטויים היוצרים אווירת דאגה וחשש, זהו והעתיקו אותם.
5. מהי המילה המנחה בשיר?
העתיקו אותה בכל צורותיה הלשוניות.

6. כוחה של ברכה

במסורת היהודית יש לברכה כוח רב. בספר **בראשית** מובאת ברכת יצחק ליעקב וברכת יעקב לבניו, ובסוף ספר **דברים** מובאת ברכת משה לבני ישראל לפני מותו.
יש אומרים כי כדי שהברכה תתקיים, נדרשים שלושה תנאים: המברך ראוי לברך, המתברך ראוי להתברך והזמן ראוי לברך בו.
בשיר שלנו נראה כי מתקיימים שלושת התנאים: הכותב מייצג את הציבור

המבורכים הם הלוחמים למען המולדת, והזמן היא ראשית המדינה –
מלחמת העצמאות
הסבירו מדוע ראוי שהברכה תתקיים.

כיום קיימת תפילה לשלום חיילי צה"ל. אומרים אותה באירועים שונים ואף
בבית הכנסת.

"מי שברך" - לחילי צה"ל

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, הוא יברך את חילי צבא הגנה לישראל,
העומדים על משמר ארצנו וערי אלוהינו מגבול הלבנון ועד מדבר מצרים ומן הים
הגדול עד לבוא הערבה, ביבשה באויר ובים. יתן ה' את אויבינו הקמים עלינו
נגפים לפניהם. הקדוש-ברוך-הוא ישמר ויציל את חילינו מכל צרה וצוקה ומכל
נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם. ידבר שונאינו תחתיהם
ויעטרים בכתר ישועה ובעטרת נצחון. ויקים בהם הפתוב: כי ה' אלוהיכם ההולך
עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם:
ונאמר אמן.

ל"ג בעומר

שם החג: ל"ג בעומר

תאריך: י"ח באייר

מקור השם

היום השלושים ושלושה לספירת העומר חל ב"ח באייר, מעין מועד קטן בו מפסיקים את האבלות שבימי ספירת העומר ונוהגים לשמוח. החג אינו מוזכר לא בתורה, לא במשנה ולא בגמרא.

מקור החג

מקור החג אינו ברור. סוברים שהוא נקבע לזכר מעשה גבורה או מפנה לטובת כוחות בר-כוכבא במרד או לזכר הפסקת המגפה שפשטה בין תלמידי רבי-עקיבא והפילה חללים רבים.

יש גם סברה שיום זה מציין את ראשית המרד הגדול ביהודה, בו הושאו משואות בכל רחבי הארץ, להודיע על תחילת המרד.

הסיבה שלא ניתן ליום זה שם הקשור בתוכנו, מעידה, כנראה, על כך שלא יכלו להכריז עליו ועל תכניו בפומבי מטעמי זהירות מן השלטונות העוינים.

בתקופת האר"י, הרב יצחק לוריא, במאה ה-16, הודגש ל"ג בעומר כיום פטירת רבי שמעון בר-יוחאי והילולה לזכרו.

הסברים למנהג הדלקת מדורות

ל"ג בעומר הוא יום של שמחה, של חתונות ושל שמחות אחרות. בערב החג מדליקים מדורות.

אחד ההסברים למנהג הוא שביום פטירתו של הרשב"י היה ביתו מלא אור ואש.

רשב"י – רבי שמעון בר יוחאי – היה אחד מתלמידיו של רבי עקיבא.

הסבר נוסף הוא שהמורדים בראשותו של בר-כוכבא הדליקו משואות אש על ראשי ההרים כדי להעביר את ההודעה על פרוץ המרד.

משימה

מדי שנה אנו שומעים על ילדים שנפגעים באירועי ל"ג בעומר.

כתבו עשר הוראות זהירות לערב ל"ג בעומר כדי להקטין את מידת הפגיעות.

ירוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב / נַעֲמִי שֶׁמֶר

אֶדָּבְבוּאֵי הַיּוֹם לְשִׁיר לָךְ וְלָךְ לְקֶשֶׁר כְּתָרִים קִטְנָתִי מִצְעִיר בְּנִיךָ וּמֵאַחֲרוֹן הַמְּשׁוֹרְרִים.	אֲוִיר הָרִים צָלוּל כִּיּוֹן וְרִיחַ אֲרָנִים נִשָּׂא בְרוּחַ הָעֶרְבִים עִם קוֹל פְּעֻמוֹנִים.
כִּי שִׁמְךָ צוּרָב אֶת הַשְּׁפָתִים כְּנִשְׁיִקֶת-שָׁרָף אִם אֲשַׁכְּחֶךָ יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר כָּלָה זָהָב...	וּבִתְרַדְמַת אֵילָן וְאַבֵּן שְׁבוּיָהּ בַּחֲלוּמָהּ הָעִיר, אֲשֶׁר בְּדָד יוֹשֶׁבֶת וּבִלְבָּהּ חוֹמָה
יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב וְשֶׁל נְחֹשֶׁת וְשֶׁל אֹר הֵלֵא לְכָל שִׁירֶיךָ אֲנִי כְּנוֹר	יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב וְשֶׁל נְחֹשֶׁת וְשֶׁל אֹר הֵלֵא לְכָל שִׁירֶיךָ אֲנִי כְּנוֹר
חֲזַרְנוּ אֶל בּוֹרוֹת הַמַּיִם, לְשׁוֹק וְלִכְכָּר, שׁוֹפֵר קוֹרָא בְּהַר הַבַּיִת בְּעִיר הָעֵתִיקָה.	אֵיכָה יָבִשׁוּ בּוֹרוֹת-הַמַּיִם כִּכָּר-הַשׁוֹק רִיקָה וְאֵין פּוֹקֵד אֶת הַר-הַבַּיִת בְּעִיר הָעֵתִיקָה.
וּבִמְעָרוֹת אֲשֶׁר בְּסָלַע אֶלְפֵי שְׁמֻשׁוֹת זֹרְחוֹת נָשׁוּב נֶרֶד אֶל יַם-הַמֶּלַח בְּדֶרֶךְ יְרִיחוֹ!	וּבִמְעָרוֹת אֲשֶׁר בְּסָלַע מִנְּלֹלוֹת רוּחוֹת וְאֵין יוֹרֵד אֶל יַם-הַמֶּלַח בְּדֶרֶךְ יְרִיחוֹ.
יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב וְשֶׁל נְחֹשֶׁת וְשֶׁל אֹר הֵלֵא לְכָל שִׁירֶיךָ אֲנִי כְּנוֹר	יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב וְשֶׁל נְחֹשֶׁת וְשֶׁל אֹר הֵלֵא לְכָל שִׁירֶיךָ אֲנִי כְּנוֹר

השיר "ירושלים של זהב" נכתב על-ידי נעמי שמר שלושה שבועות לפני יום העצמאות התשעה עשר של המדינה (לפני מלחמת ששת הימים, כלומר לפני כיבוש ירושלים המזרחית).

הוא הוזמן לתחרות הזמר והפזמון של הטלוויזיה הישראלית וזכה במקום הראשון. לימים, אחרי מלחמת ששת הימים, הפך השיר למעין המנון.

משימות

1. בארבע השורות של הבית הראשון באים לידי ביטוי ארבעה חושים. זהו אותם. מהי האווירה המוצגת?
2. בחלק השני מוצגת את הטרגדיה של ירושלים באותה תקופה. כיצד מציגה המחברת את הטרגדיות?
3. בבית השלישי מעצימה המחברת את הטרגדיה. היא מציגה תיאורים גאוגרפיים ומשתפת את הטבע במצב הקודר. הוכיחו זאת.
4. בבית השלישי המחברת מרגישה כי התפקיד שלקחה על עצמה לכתוב על ירושלים הוא משימה שיש בה אחריות כבדה. הוכיחו זאת מתוך הבית.
5. קראו בספר "תהילים" פרק ק"ז, את הפסוקים ה'ו', ונסו להסביר אותם. באילו אירועים בחייו של אדם אנו שומעים את הפסוקים הללו?
6. הבית הרביעי נוסף לאחר מלחמת ששת הימים, מלחמה בה אוחדה ירושלים והייתה לעיר אחת. השוו בין הבית הרביעי לבין הבית השני, והוכיחו שהוא נכתב בזמן אחר.
7. התייחסו לפזמון. מהם הצבעים השולטים בו? ומה משמעותם? הכינור היה כלי נגינה עדין החודר לנשמה. מדוע בחרה בו נעמי שמר?
8. המחברת משתמשת באמצעים האמנותיים האלה: דימוי, השאלה, האנשה. תנו דוגמה לכל אחד מהאמצעים הללו, וציינו כיצד הם תורמים לרעיונות בשיר.
9. העשרה: בחרו בית אחד מהשיר, וציירו אותו. הציגו את הציורים, ובקשו מחבריכם לכיתה לגלות לאיזה בית בשיר הציור מתאים.

שבועות – שמות רבים לחג

חג שבועות

"שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ מִהַחֵל חֶרְמֶשׁ בְּקֶמֶה תַּחֲלֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת:
וְעָשִׂיתָ חֵג שָׁבוּעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ..." (דברים, ט"ז, ט"ו-י').

בתורה לא מצוין התאריך המדויק של החג כפי שנהוג לגבי החגים האחרים.
חג הפסח וחג השבועות קשורים זה בזה, מפני שחג הפסח מציין את גאולתנו
ממצרים, ושבועות את המתן תורה.

חג הביכורים

"וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וּירָשָׁתָהּ וַיִּשְׁכַּתָּ בָּהּ: וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית
כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשָׂמָהּ בַּשָּׂנֵא וְהֵלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחָר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם..." (דברים, כ"ו, א'-ג').

שבועות הוא אחד משלושת הרגלים: פסח, שבועות וסוכות. בעלייה לבית המקדש
הביאו מפרות הארץ, ובעיקר משבעת המינים, כדי להודות לה' על פרי הארץ.

חג הקציר

"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשָּׁבֹת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שִׁבְעַת שָׁבוּעוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה...
מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה... וּבִקְצֹרְכֶם אֶת קְצִיר אֲרָצְךָ לֹא תִכְלֶה פָּאֵת שְׂדֶךְ בְּקִצְרְךָ וְלָקַט
קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֹנִי וְלָגֵר תַּעֲזֹב אוֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם..." (ויקרא, כ"ג, ט"ו-כ"ב).
הקוצר מצווה להשאיר את היתרה לעני ולגר.

חג מתן תורה

בחג השבועות הקב"ה כרת ברית עם ישראל ונתן לו את התורה.
מטרת נתינת התורה היא כריתת ברית בין עם ישראל לאלוהים.
המטרה להביא את העם לדרגה של "מְמַלְכֶת כְּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ".

בעקבות חורבן בית המקדש, הפסקת העלייה לרגל ונטישת הארץ, הפך לימוד
התורה לערך חשוב בגולה וכיום גם בארץ ישראל.

לפניכם שיר המבוסס על ספר שמות פרק י"ט-כ'. קראו אותו.

כְּשֶׁקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה / לֵאָה נָאוֹר

כְּשֶׁקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה

כְּשֶׁקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה

הַמְדַּבֵּר הָיָה שָׁקֵט וְשׁוֹם צָפוֹר אִזְּ לֹא זְמַרְהָ

וְהָרוּחַ לֹא נָשַׁב

וְאֵף שׁוֹר אִזְּ לֹא גָעָה,

וְהָעֵם עָמַד סָבִיב וְאֶת הַכָּל רָאָה.

כָּכָה בְּדִיוֹק קָרָה

כְּשֶׁקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה.

זֶה הָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי

שֶׁל הַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

עוֹד אֶתְמוֹל גָּמְרוּ כָּלֶם לְכַבֵּס אֶת הַשְּׁמָלוֹת,

וּפְתָאוֹם עָנָן כָּבֵד

הָרַסִּינִי רָעַד כָּלֹ

וְשִׁמְעֵתִי שֶׁכָּלֶם מִמֶּשׁ רָאוּ אֶת הַקּוֹלוֹת.

כָּכָה בְּדִיוֹק קָרָה

כְּשֶׁקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה.

מִן הָהָר עָלָה עָשָׁן,

זֶה הָיָה כְּמוֹ מִכְבָּשׁוֹ,

רַעַם וּבָרָק הָיָה וַחֲרָדָה וְקוֹל שׁוֹפָר,

וְהָעֵם עָמַד בְּצַד

כִּי הָעֵם כָּל כֶּךָ נִחְרַד,

כִּי הָעֵם נִסּוּג אַחֹר וְרַק מִשֶּׁה נִגַּשׁ לָהֶר.

כָּכָה בְּדִיוֹק קָרָה

כְּשֶׁקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה.

אִזְּ פְּתָאוֹם הִיָּתָה דְּמָמָה,

גַּם הָרוּחַ לֹא הָמָה,

הַדְּמָמָה הִיָּתָה שְׁלֵמָה וְשׁוֹם צָפוֹר אִזְּ לֹא זְמַרְהָ

וְאֶפְלוּ מִלְּאָכִים

לֹא אָמְרוּ פְּתָאוֹם שִׁיָּרָה

רַק הֶאֱלוּהֵם דְּבַר וְכָל הָעֵם קִבַּל תּוֹרָה.

כָּכָה בְּדִיוֹק קָרָה

כְּשֶׁקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה.

כעת קראו את קטעי המקור. קטעים אלו לקוחים מספר שמות, פרקים י"ט-כ', והם עוסקים במתן תורה על הר סיני.

שמות י"ט, י"ד-י"ט

וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן-הָהָר אֶל-הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת הָעָם וַיַּכְבְּסוּ
שְׂמֹלֹתָם: וַיֹּאמֶר אֶל-הָעָם הֵיוּ נָכְנִים לִשְׁלֹשָׁת יָמִים
אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אֵשָׁה: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּהִיִּת הַבֶּקָר
וַיְהִי קֹלֶת וּבְרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל-הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזַק
מְאֹד וַיִּתְּחַרַּד כָּל-הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת-
הָעָם לִקְרֹאת הָאֱלֹהִים מִן-הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּיָצְבוּ בְּתַחֲתִית
הָהָר: וְהָרַסִי סִינִי עֶשֶׂן כָּלֹּ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ
וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעֶשֶׂן הַכֹּבֶשֶׂן וַיִּתְּחַרַּד כָּל-הָהָר מְאֹד: וַיְהִי
קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יִדְבֹּר וְהָאֱלֹהִים
יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

שמות כ', ט"ו-י"ח

וְכָל-הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת-הַלְּפִידִם וְאֵת קוֹל
הַשֹּׁפָר וְאֶת-הָהָר עֶשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעֻזוּ וַיַּעֲמִדוּ מֵרָחֵק:
וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה דַּבֵּר-אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל-יִדְבֹּר
עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם וְאַל-
תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוּת אֲתֹכֶם כִּי הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר
תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל-פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ: וַיַּעֲמֵד הָעָם
מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נָגַשׁ אֶל-הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר-שָׁם הָאֱלֹהִים:

מצאו בשיר רמזים לאירוע המתואר בקטעי המקור. מצאו מילים, ביטויים או משפטים המוכיחים כי השיר מבוסס על המקורות מספר שמות.

האם אנו מרוצים ממי שאנחנו?

מזבוב ועד פיל / ע' הלל

– הוי	אני מספון, מספון!
מה קשה, מה עלוב	וי וי לי, מר!
להיות זבוב! –	הלואי ויכלתי
זבוב הזבוב	להיות עכבר!
בקול עצוב	
כלם,	– עכבר!
כל העולם רודפים אותי	אונה, אונה, גורל אכזר! –
פוי, זה חיים? זה דידיטי!	ציץ בלב נשבר
הה, לו הייתי ל מ ש ל	מבכי העכבר.
צרחר ! –	תמיד מתוללים לברח, להפחיד נשים.
הזבוב אמר.	חיים קשים!
	חיים מקללים!
– לעזאזל אתה עם המשל	
רק בגללו אני כל כך אמלל ! –	עולם רשע של חתולים!
הצרחר ממגרתו נסר.	אם כבר
מ ש ל !	אז כבר :
רק זה חסר!	כלב אז ! –
אי, מרגיזים אותי כלם,	
קוראים לי בשמות :	הב הב!
"עצלן, עצלן!"	חלילה, הב, נחם!
כלום לא עושה, רק מנגן!"	טפוש!
שקרים!	
דבות!	

– כָּלֶם	אֵיפֹה רְאִיתָ עוֹד שְׁיֵשׁ
מְטֻמָּטְמִים שְׁוֹה!	כָּאֵלֶה עֲלוּבִים
חוֹשְׁבִים	כְּמוֹ חַיֵּי כָּלְבִים?! –
שָׂאֵם	הִבְהֵב הַכָּלֵב הַבְּהוּבִים.
אֲנִי כִּזָּה עֶבֶה	תִּשְׁמַע:
וְגָדוֹל,	כָּלֵב מִי שְׁרוּצָה לַהֲיֹת
אֲזִי הַכֹּל יָכוֹל!	כָּלֵב!
	הָרִי אִם לַהֲיֹת,
הֵנָּה, לְמִשָּׁל, תִּבְיטוּ עֲכָשׁוּ,	אֲזִי סוֹס לִפְחוֹת! –
אֵיךְ הַמַּהֲרָגִיה הָעֶגֶל,	סֶכֶם הַכָּלֵב בְּשִׁתִּי גְבִיחוֹת.
עַל שֵׁשׁ נָשִׁיו,	
עַל תְּרִיסָר בָּנָיו,	שְׁטִיּוֹת! –
עַל עֶשְׂרִים וְאַחַד מְשֻׁרְתָּיו	צָנֵף בְּקוֹל בּוֹכִים הַסּוֹס.
וְעַבְדָּיו,	כִּנְרָאָה שְׁעָלֶיךָ אֵף פָּעַם לֹא כָּעָסוּ!
עַל הַטֶּרֶבּוֹן בְּרֹאשׁוֹ וְעָלָיו	וְכִנְרָאָה שָׁגַם לֹא רָתַמוּ לְעִגְלוֹת
הַלּוּלָב –	וְכִנְרָאָה שְׁלֹא עֲצָבָנוּ בְּקִלְלוֹת
כָּלֶם בִּיחַד אֶצְלִי	וְכִנְרָאָה שָׁגַם לֹא הִכּוּ בְּשׁוֹט,
עַל הַגֵּב!	וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלֶה כָּל מִינֵי בּוֹשׁוֹת,
וְאֲנִי מִתְחַתֵּיו	שֶׁנִּשְׁאַרְתָּ טַפֵּשׁ כָּל-כֶּךָ מְאוּד!
צָרִיךְ לְסַבֵּל!	כִּי סוֹס לַהֲיֹת
אֲזִי תִגִּידוּ – אֵיךְ אֲנִי יָכוֹל	זֶה נוֹרָא מְשֻׁפִּיל!
לְנוֹכַח הַמַּצָּב	אֲנִי,
לֹא לַהֲיֹת כָּלִי מְאֻכָּזֵב?	לוֹ יִכְלָתִי,
	כְּבֹר הָיִיתִי פִיל!

וְאֵיךְ אֲנִי יָכוֹל
לֹא לַצָּאת מִפְּלִי,
כְּשֶׁנוֹסֵף לְכָל,
מִמֶּשׁ נֶגֶד עֵינִי
בְּקֶצֶה הַשְּׂנֵהָב
נַח לוֹ זָבוּב

חֲצוֹף

שׁוֹכֵב!

בְּלִי בְּעֵינֹת, בְּלִי דְּאֲגוֹת וּבְלִי כָּל
הֶדְוֵי עַל הַגֵּב!

אִי אֶמָּא!

כְּשֶׁם שֶׁאֲנִי פִּיל, בְּחַיִּי מוּטָב
לוֹ זָבוּב הֵייתִי אֲנִי תַחֲתָיו! –
נֶגֶב הַפִּיל דְּמַעוֹת עֵינָיו.

– מָה קֶשֶׁה,

מָה עָצוּב

לְהִיּוֹת זָבוּב! –

זָבִיב הַזָּבוּב בְּקוֹל עָצוּב.

* דידיטי – רעל נגד זבובים וחרקים.

* מהרג'ה – נסיך בהודו.

* טורבן – כובע נפוץ בהודו.

משימות

1. השיר **"מזבוב ועד פיל"** הוא שיר-סיפור על זבוב המחפש זהות אחרת כתוצאה מאי-שביעות רצון. "מה קשה מה עלוב להיות זבוב!" במהלך החיפוש פוגש הזבוב בעלי חיים אחרים שגם הם כמוהו אינם שבעי רצון מזהותם. צרו טבלה, מיינו בה את בעלי החיים שהזבוב פוגש במסעו, והדגישו את התכונות שהם אינם מרוצים מהן.

מס'	בעל החיים	מדוע אינו שבע רצון?

2. שימו לב לסדר בו מופיעים בעלי החיים. מדוע, לדעתכם, נקבע סדר זה?
3. בסוף המסע ישנו בעל חיים אחד הרוצה דווקא להיות זבוב. מיהו בעל החיים, ומדוע?
4. איזה פועל מופיע במקום הפועל **"נָבַח"**? השימוש בפועל כזה נקרא **אונומטופאה**. הכוונה לחיקוי הצליל הטבעי במילים. מצאו בשיר פועל נוסף כזה.
5. השיר מעורר חיוך אצל הקורא. מהם המקומות המצחיקים בשיר?
6. הוסיפו בית נוסף לשיר, בו בעל חיים נוסף מתלונן על זהותו.
7. האם אפשר לומר שהשיר הוא משל?
8. האם אנחנו, בני האדם, תמיד מרוצים מזהותנו? הסבירו את תשובתכם, ותנו דוגמאות.
9. קראו את השיר כשאתם מדגישים את החרוזה.

הריח של החופש הגדול / יפה האוזר

ישבנו על מַעֲקֶה הגדר של הבית שלנו – יחפים, במכנסיים קצרים ובגופייה. פתאום אמרתי: "איזה ריח נהדר יש לו, לחופש הגדול..."

אילנה ואסף הסתכלו בי במבט כזה, כאילו אמרתי שטות נוראה.

"מה את מקשקשת?" אמר אסף, "איזה ריח יש לחופש?"

"חופש זה לא אוכל, ואין לו ריח," הוסיפה אילנה בקול של ילדה שיודעת הכול.

"דווקא כן!" אמרתי, "לחופש הגדול יש ריח מיוחד כזה. "אף פעם לא הרגשתם?"

"לא!" ענו שניהם במקלה מדברת, "אולי תתארי לנו את הריח הזה? הוא חריף או מתוק?"

"לא זה ולא זה," אמרתי במבוכה, "זה ריח כזה... של קיץ ושל ים... ושל..."

התפלאתי מאוד שהם לא מבינים לאיזה ריח אני מתכוונת.

"אם את לא יכולה לספר לנו איזה מין ריח זה, אז אין שום ריח! אמרה אילנה וקפצה מן הגדר.

"אני מרגישה את הריח, ואני בטוחה שהוא קיים, אבל אי-אפשר לתאר אותו. אתם צריכים להרגיש אותו בעצמכם," אמרתי והתחלתי להיות קצת עצובה.

"אבל אנחנו לא מרגישים!" קרא אסף בכעס, ולאילנה אמר: "בואי, נלך הביתה, כבר מאוחר."

הם הלכו, ואני נשארתי לשבת על הגדר. הכנסתי את ידי לכיס המכנסיים שלי והוצאתי גרעינים של משמש. קירבתי אותם אל פניי והרחתי. היה להם ריח מיוחד כזה של חול ושל משחקים.

הייתה שעת צהריים. השמים היו בהירים מאוד, השמש גבוהה והאור חזק. הרחוב היה שקט. לא היו ילדים שחזרו מבית הספר כשהתיקים על הגב. היה לרחוב ריח מיוחד כזה, של קיץ ושל חופש.

אחרי הצהריים הלכתי לספרייה הציבורית. היה לי המון זמן, והלכתי לאֶטִי בין המדפים עמוסי הספרים. הוצאתי ספר, דפדפתי – והרחתי. ריח נפלא היה בספרייה, ריח של ספרים ישנים כאלה, שמרגישים בו רק כשיש זמן ולא ממהרים. ואז, כשאף אחד לא הסתכל, שאפתי אותו לתוכי...

חזרתי הביתה והייתי צמאה מאוד. מזגתי לי כוס מים קרים מן הקנקן. דופנות הכוס כוסו מבחוץ בטיפות זעירות. היה להם, למים, טעם נפלא, מהול בריח

מיוחד כזה. אחר-כך שכבתי על הרצפה הקרירה, והתחלתי לקרוא. פתאום הרגשתי כאילו החופש חודר לתוך לבי, נָמַס בתוך העצמות שלי. הרגשתי אותו בכל החושים שלי, וחשבתי: "כמה משונה שאילנה ואסף לא מריחים את הריח המיוחד הזה של החופש."

משימות

1. א. אילו ריחות מופיעים בסיפור?
ב. השוו בין היחס של אילנה ושל אסף לגבי ריח החופש לבין יחס המספרת אליו.
- ג. כיצד אפשר להסביר את ההבדל בין המספרת לבין אסף ואילנה ביחס ליכולת להריח כמעט כל דבר?
2. א. איזו מילת קישור אפשר להוסיף בשורה 23?
ב. למי מתכוונת המילה "בו" בשורה 25?
3. א. מה אתם נוהגים להריח?
ב. אילו ריחות אתם אוהבים?

חופשה נעימה